

En ohållbar klassrumssituation

Lärarnas upplevelse av att inte räckta till
för alla elever

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Undersökningens huvudresultat	4
Krav från Sveriges Lärare	5
Inledning	7
Bakgrund	8
Vilken rätt har elever till utbildning?	8
Barn och unga med behov av extra stöd	8
Barn med funktionsnedsättningar eller psykisk ohälsa	8
Barn från socioekonomiskt svaga familjer	9
Förutsättningar för att kunna bedriva god undervisning	10
Elever som är i behov av särskilt stöd måste få det	10
Lärarna måste få ägna sig åt sitt kärnuppdrag	10
Lagom stora klasser och elevgrupper	10
Tid till för- och efterarbete	11
Möjlighet till halvklass och undervisning i liten grupp	11
Konsekvenser när lärarna inte får rätt förutsättningar	11
Arbetsmiljöproblem	11
Bristande studiero	11
Elever som far illa	12
Minskad likvärdighet och fler som inte klarar grundskolan	12
Resultat	13
Eleverna och deras behov	13
Förutsättningar att tillgodose alla elevers behov	15
Undervisning i liten grupp	22
Vad är mest betydelsefullt för att fler ska klara kunskapsmålen?	26
Sveriges Lärares krav	34
Metodbeskrivning	35
Referenser	38

Förord

Barn och unga har olika förutsättningar att klara sin skolgång. Skolan har därför ett kompensatoriskt uppdrag som innebär att alla elever ska få möjlighet att nå så långt de kan. Skollagen är glasklar, men verkligheten är en annan.

Majoriteten lärare uppger i vår undersökning att de i ganska eller mycket låg utsträckning kan tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen. Konsekvenserna blir att eleverna inte når så långt som de skulle kunna göra, att duktiga elever inte får den stimulans de behöver och att studieron försämras. De stora klasserna bidrar till detta.

Det är orimligt att läraren ensam ska ansvara för 25–30 elever, särskilt när det finns så omfattande skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Under en lektion är läraren en ändlig resurs; det finns bara en viss mängd lärarstöd att fördela. Ju fler elever som behöver stöd, desto mindre tid per elev. På en 60-minuterslektion har läraren mindre än två minuter till varje elev. I många fall har läraren flera elever som har stora behov och det råder ofta stora skillnader i elevers kunskapsnivåer som gör att det blir svårt att lägga undervisningen på rätt nivå.

Lärarna vittnar om att elever far illa för att skolorna inte har resurser att ge elever det särskilda stöd som de har rätt till. Det finns även ett stort behov av undervisning i halvklass och i mindre grupper, men lärarnas möjlighet att organisera undervisningen på det sättet är liten. Det som gäller är helklass, trots att vår undersökning visar att det i många situationer inte blir bra för någon. Det blir särskilt dåligt för de elever som har behov av att få undervisning i mindre grupp. Dessa elever riskerar att misslyckas i skolan varje dag vilket tär på deras självförtroende och mående.

För lärarna innebär detta en oerhörd samvetsstress. Både för att de vet vilket stöd vissa elever behöver men som de inte kan ge dem, och en samvetsstress för att det inte finns tillräcklig tid för övriga elever. Lärare måste få rätt förutsättningar för att kunna bedriva undervisning av hög kvalitet, som utgår från elevers olika behov och som bidrar till trygghet och studiero. Lärares kärnuppdrag måste värnas genom att ett antal avgörande kvalitetsfaktorer regleras, som till exempel klass eller elevgruppsstorlekar, undervisningstid och tid till för- och efterarbete.

Den här undersökningen visar att skolan inte klarar sitt kompensatoriska uppdrag. Andelen elever som går ut grundskolan utan gymnasiebehörighet är betydligt högre för de som har en NPF-diagnos, har utländsk bakgrund eller har föräldrar som saknar gymnasieutbildning.

Undersökningen visar att det finns skillnader i hur lärarna bedömer möjligheterna att tillgodose elevernas behov givet den socioekonomiska sammansättningen på skolorna. Detta är mycket allvarligt. Om kraftfulla åtgärder för att återupprätta det kompensatoriska uppdraget fortsätter att utebli, så kommer ännu fler elever att misslyckas i skolan, och klyftan mellan socioekonomiskt starka och svaga grupper att öka.

Det är dags för politikerna att lyssna på oss lärare – vi vet vad som måste göras för att lyfta den svenska skolan. Lärare måste ges möjlighet att ge alla elever den undervisning de behöver.

Anna Olskog

Förbundsordförande, Sveriges Lärare

Sammanfattning och slutsatser

Enligt skollagen ska alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål (SFS, 2010:800). Resultaten i denna rapport visar dock att verkligheten är en helt annan. Lärarna har inte förutsättningar att kunna leva upp till skollagen så att alla elever når så långt som de möjligt. Det kompensatoriska uppdraget riskera även att misslyckas på grund av de bristande förutsättningar lärarna får för sitt kärnuppdrag. Detta påverkar inte bara lärarna och eleverna utan hela samhället.

Undersökningens huvudresultat

- **Många elever har olika problem och svårigheter som försvårar möjligheterna att klara sin skolgång.** Mer än var femte elev i en genomsnittlig klass i grundskolan och gymnasieskolan har läs-, skriv- och matematiksvårigheter. Var femte elev i mellanstadiet och var fjärde i gymnasieskolan ligger efter i kunskapsnivån. En hög andel har även koncentrationssvårigheter och exekutiva svårigheter. Var tionde elev har beteendesvårigheter som bland annat innebär att eleven som är utagerande och/eller har svårigheter att samarbeta med andra barn i grupp. Allt detta påverkar elevens egen inläring men kan även ge konsekvenser för de andra eleverna.
- **Lärarna har inte förutsättningar att tillgodose alla elevers behov.** Undersökningen visar att majoriteten av lärare i ganska eller mycket låg utsträckning kan tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen. Det handlar både om de allt för stora klasserna/elevgrupperna och att en stor andel av eleverna har olika svårigheter och behov som kräver extra insatser. Samtidigt vet vi sedan tidigare att det inte finns resurser att ge alla elever särskilt stöd trots att de behöver och har rätt till det.
- **Bristande förutsättningar leder till sämre studiero.** De lärare som har svarat att de i mycket låg utsträckning har förutsättningar att tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen tenderar att i högre utsträckning rapportera att det på fler lektioner är en störande ljudnivå, att en stor del av undervisningstiden går åt till att hålla ordning samt att studieron är så pass dålig att eleverna inte lär sig det de ska.
- **Eleverna når inte så långt som de skulle kunna göra.** Åtta av tio lärare svarar att konsekvensen av att de inte kan tillgodose alla elevers behov är att elever inte når så långt som de skulle kunna göra. Sju av tio lärare svarar att duktiga elever inte får den stimulans de behöver. Majoriteten av lärare svarar även att det endast är de elever som har störst behov som får hjälp och stöd.
- **Stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen.** En stor majoritet av lärarna svarar att det finns stora skillnader mellan elevernas möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen. Ungefär åtta av tio lärare i grundskolan och gymnasieskolan svarar att det i ganska eller mycket stor utsträckning finns stora skillnader mellan eleverna i klassen. Åtta av tio svarar även att dessa skillnader är ett ganska eller mycket stort problem. I klasser där skillnaderna mellan eleverna är stora framkommer att studieron är sämre.
- **Diskrepans mellan behovet av undervisning i liten grupp och möjligheten att ha det.** Nio av tio lärare i grundskolan och åtta av tio lärare i förskoleklass och gymnasieskolan

svarar att de har elever som är i behov av att undervisas i liten grupp. Tre av tio elever i gymnasieskolan och två av tio elever i övriga skolformer har behov av att undervisas i liten grupp enligt lärarna. Samtidigt svarar fler än åtta av tio lärare att det antingen inte finns möjlighet till undervisning i liten grupp eller att det inte finns i den utsträckning det skulle behövas. Tre av tio lärare svarar att de skulle kunna tänka sig att undervisa i liten grupp utöver deras undervisningstid om de skulle få ersättning.

- **Stora skillnader beroende på socioekonomi.** Trots att skolan har ett kompensatoriskt uppdrag så är det tydligt att lärarna inte får förutsättningar att kunna leva upp till det. Lärare som har elever från främst socioekonomiskt svaga familjer svarar i högre utsträckning än de lärare som främst har elever från socioekonomiskt starka familjer att de inte kan tillgodose alla elevers behov, att det finns större skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen och att detta är ett mycket stort problem.
- **Det finns flera åtgärder som har betydelse för att fler elever ska klara kunskapsmålen.** Ungefär nio av tio lärare svarar att det skulle ha ganska eller mycket stor betydelse med större möjlighet att undervisa i liten grupp. Mer än åtta av tio lärare svarar att det skulle ha ganska eller mycket stor betydelse om det fanns större möjligheter att undervisa i halvklass, att undervisningsgruppernas storlekar reglerades samt att det fanns större möjlighet att ge nivågrupperad undervisning i vissa moment/ämnen.

Krav från Sveriges Lärare

- **Investera i förskolan och skolan!** Förskolan och skolan är viktiga samhällsinstitutioner för att ett demokratiskt samhälle ska fungera. Om staten och huvudmännen vill att skolväsendet ska kunna följa skollagen och läroplanerna så måste de investera i detsamma, inte skära ner.
- **Staten ska ta över ansvaret för skolväsendet.** Staten måste ta över huvudansvaret för finansiering och resursfördelning för hela skolväsendet. Skolvalet måste reformeras i syfte att bryta skolsegregation och öka likvärdigheten. En skolvalsperiod måste införas och att kötid slopas som urvalskriterium. Skattepengar avsatta för en likvärdig och kvalitativ skola ska användas till att möta de behov som finns i skolan.
- **Reglera kvalitetsfaktorer som undervisningstid, tid för både planering samt för- och efterarbete, minimibemanning, lärartäthet och klass-/elevgruppsstorlekar.** Lärare måste få rätt förutsättningar att klara sitt kärnuppdrag. Alla ovanstående faktorer påverkar lärarnas möjlighet att lära eleverna det som de enligt läroplanen ska lära sig. Det måste finnas ett rimligt tak för antalet elever per klass/grupp så att undervisning kan utföras med studiero. Vid för stora klasser/grupper riskerar det snarare handla om förvaring av elever eller barnpassning. Lärarna behöver också tid för både planering samt för- och efterarbete eftersom det är en förutsättning för att undervisningen ska bli av god kvalitet.
- **Öka möjligheten att ge undervisning i halvklass och i liten grupp.** Lärarna signalerar tydligt att det finns ett stort behov av att kunna undervisa både i halvklass och i mindre grupper. Som det är nu finns det en stor diskrepans mellan behov och möjlighet. Genom att öka den möjligheten kommer elevernas måluppfyllelse öka och det kommer bli mer studiero.
- **Reglerna kring extra anpassningar och särskilt stöd måste ses över.** Det är lärarkårens professionella bedömningar som ska ligga till grund för vilka extra anpassningar som ska genomföras och hur de ska dokumenteras. Även för särskilt stöd ska lärarkårens profes-

sionella bedömningar beaktas både gällande vilka insatser som ska sättas in och hur dessa ska organiseras.

- **Tillgången till mer omfattande stödundervisning måste säkerställas.** Obalansen mellan elevers stödbehov och skolors resurser medför att behoven skjuts tillbaka in i klassrummet till läraren att hantera genom anpassningar. Det skapar en ohållbar klassrumssituation. Om läraren har för många elever som har extra anpassningar och särskilt stöd så får det negativa konsekvenser för samtliga elevers studiero och kunskapsinhämtning. Lärarens bedömning av nödvändiga anpassningar måste vara styrande. Faktorer som resurser, grupp-sammansättning och typ av anpassningar påverkar vad som är möjligt att genomföra.
- **Elever som är i behov av särskilt stöd måste få det och garantin om tidiga stödinsatser måste följas.** När alla elever får det stöd de behöver och får de bästa förutsättningarna för att må bra i skolan ökar vi även studieron för alla elever. Särskilt stöd måste sättas in skyndsamt och kan inte som i dagsläget sättas in sent i grundskolan. Elevers rätt till stöd i fritidshemmet ska dessutom utgå från samma principer som under den obligatoriska delen av skoldagen. Alla huvudmän måste bli skyldiga att säkerställa att alla skolor har en väl utbyggd elevhälsa, god tillgång till speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser.

Inledning

Enligt skollagen ska alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål (SFS , 2010:800). För att detta inte bara ska vara fina ord så måste lärarna få förutsättningar för att klara sitt kärnuppdrag. Det handlar om att planera, genomföra och följa upp undervisningen. Utgångsläget för lärarna är dock allt annat än gynnsamt. Många lärare har allt för stora klasser och alldeles för lite tid för sitt kärnuppdrag (Sveriges Lärare, 2024:1; Sveriges Lärare, 2023:1). Det saknas robusta regleringar av faktorer som gruppstorlekar, tid till för- och efterarbete och undervisningstid. Besparingar och nedskärningar riskerar att förvärra situationen genom att klasserna blir större, lärartätheten minskar och det dras ned på stödpersonal (Sveriges Lärare, 2023:2).

Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag. Det innebär att skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Detta är grunden för den likvärdiga skolan. Alla ska oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning inom skolväsendet. Flera rapporter och undersökningar visar dock att likvärdigheten har minskat över tid och vårt skolsystem dras isär (Sveriges Lärare, 2023:3; Skolverket, 2023; Yang Hansen & Gustafsson, 2019). Detta syns inte minst i statistiken över antalet elever som går ut grundskolan utan gymnasiebehörighet. Andelen elever som går ut grundskolan utan gymnasiebehörighet är betydligt högre för de som har en NPF-diagnos, har utländsk bakgrund eller har föräldrar som inte har någon gymnasieutbildning (Skolverket, 2024; Föräldranätverket Rätten till Utbildning, 2023)

Flera undersökningar visar att elever inte får det stöd de behöver och enligt skollagen har rätt till (Diskrimineringsombudsmannen, 2023; Lärarnas Riksförbund, 2017; Sveriges Lärare, 2023:1; Sveriges Lärare, 2024:2). Särskilt stöd är reglerat i skollagen (SFS , 2010:800). Det innebär att eleven har rätt att få särskilt stöd om eleven riskerar att inte uppfylla de betygsriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. När eleverna inte får det stöd som de har rätt till får det stora konsekvenser. Inte bara för dessa elever utan även för deras klasskamrater och lärarna.

I Sveriges Lärares rapport *Skolan går inte i repris* framkommer det att det råder stor obalans mellan de behov av extra anpassningar och särskilt stöd som eleverna behöver och vilka förutsättningar lärarna har att möta behovet (Sveriges Lärare, 2024:2). Det gör att lärarna inte hinner hjälpa alla elever och att studieron försämras. Det innebär även att den totala kunskapsnivån sänks för hela klassen eftersom alla ska kunna bli godkända. Lärarna vittnar också om att mellanskiktet och de duktiga eleverna lämnas att klarar sig själva eftersom lärarna måste ägna sig åt de som behöver mest stöd.

Denna rapport fokuserar på vilka förutsättningar lärarna har att tillgodose alla elevers rätt till ledning och stimulans samt konsekvenserna när detta brister. Målgruppen för undersökningen är lärare i förskoleklass, grundskolan och gymnasieskolan.

Bakgrund

Vilken rätt har elever till utbildning?

Skollagen reglerar att alla barn och elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Vidare regleras att elever som lätt uppfyller de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling. Alla elever ska dessutom tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero. I all utbildning ska barnets bästa vara utgångspunkt. (SFS, 2010:800)

Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag, vilket innebär att skolan ska vara likvärdig för alla barn. Det innebär att alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet. I diskrimineringslagen finns det även bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering (SFS, 2008:567). I korthet innebär det att alla ska ha lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Till exempel ska elever som har svårt att uppfylla de olika betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper till följd av en funktionsnedsättning ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser.

Enligt skollagen (SFS, 2010:800) ska elever skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen om det framkommer att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Om eleven trots extra anpassningar inte kommer uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas så ska elevens behov av särskilt stöd utredas skyndsamt. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation. Det särskilda stödet ska ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Om det finns särskilda skäl, får ett beslut innebära att särskilt stöd ska ges enskilt eller i en annan undervisningsgrupp (särskild undervisningsgrupp) än den som eleven normalt hör till. Särskilt stöd ska ges oavsett om man har en diagnos eller inte.

Barn och unga med behov av extra stöd

Barn och unga kan ha olika förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Det kan dels handla om att elever har funktionsnedsättningar eller har psykiska svårigheter som påverkar deras förutsättning att tillgodogöra sig undervisningen. Men även elevens socioekonomiska bakgrund kan påverka hur väl hen kan tillgodogöra sig undervisningen.

Barn med funktionsnedsättningar eller psykisk ohälsa

Funktionsnedsättning kan innebära att eleven har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF), fysisk nedsättning eller andra typer av funktionsnedsättningar. (SPSM, 2024)

Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) är ett samlingsnamn för olika tillstånd som påverkar hur hjärnan och nervsystemet fungerar och hanterar information. Enligt Specialpeda-

gogiska skolmyndigheten (SPSM) har ungefär tio procent av alla elever i skolan någon form av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Det inkluderar tillstånd som adhd, autism och språkstörning, dyslexi, dyskalkyli, motoriska problem samt tics och Tourettes syndrom. Det är vanligt att barn har en kombination av NPF-diagnoser, till exempel att eleven har både adhd och autism. Enligt SPSM medför samvariationen ofta att svårigheterna i skolan förstärks. Detta genom att en elev med adhd och inlärningssvårigheter (läs-, skriv- och matematiksvårigheter) till exempel kan ha svårare att lära sig nya saker, eftersom adhd påverkar uppmärksamhetsförmågan. Vid NPF är de exekutiva funktionerna ofta svaga eller utvecklade, vilka kan ge svårigheter att reglera känslor, att organisera, planera, genomföra och avsluta skoluppgifter. (SPSM, 2024)

Fysiska nedsättningar innebär att eleven i olika grad kan ha hörsel- och/eller synnedsättningar men det kan även handla om att eleven har en rörelsenedsättning. I vissa fall går eleverna på skolor som är anpassade efter deras behov och i andra fall går eleverna i vanliga skolor. Oavsett var de går så måste skolan och undervisningen anpassas efter elevens behov. Det kan till exempel innebära att eleven undervisas via teckenspråk och/eller att personalen får kompetensutveckling i elevens problematik. Det kan också handla om att organisera klassrummet så att buller och störande ljud minskar samt att det finns bra belysning. (SPSM, 2024)

Elever kan även ha specifika inlärningssvårigheter som läs-, skriv- och matematiksvårigheter. Enligt SPSM förekommer generella läs- och skrivsvårigheter (som omfattar alla som har svårt att läsa och skriva oavsett orsak) hos cirka 20–25 procent av befolkningen. (SPSM, 2024)

Flera undersökningar har visat att barns och ungas psykiska ohälsa har försämrats (Folkhälsomyndigheten, 2023; BRIS, 2024). Folkhälsomyndigheten genomför vart fjärde år en undersökning om skolbarns hälsovanor för åldrarna 11, 13 och 15 år. Den senaste undersökningen visade att trivseln i skolan har minskat och att de psykosomatiska besvären samt skolstressen har ökat. Till exempel så har andelen flickor i 15-årsåldern som hade känt sig nere varje dag ökat från 3 procent 1985/86 till 23 procent 2021/22. Skolstress har ökat för samtliga ålderskategorier mellan 1997/98 till 2021/22. Även Skolverkets undersökning *Attityder till skolan* visar på en ökad stress hos elever (Skolverket, 2019).

Barn från socioekonomiskt svaga familjer

Flera studier visar att socioekonomisk bakgrund kan påverka förutsättningen att tillgodogöra sig undervisning (Grönqvist & Niknami, 2020; SCB, 2021; Sirin, 2005). Det beror till viss del på att elever som kommer från socioekonomiskt svaga hem tenderar att ha föräldrar som har låg utbildningsnivå. Dessa elever kan behöva särskilda insatser för att kompensera för detta och det ingår, som nämnts tidigare, även i skolans kompensatoriska uppdrag att göra det. Grönqvist och Niknamni (2020) lyfter att det är extra viktigt med tidiga insatser för dessa elevers inläring.

Förutsättningar för att kunna bedriva god undervisning

För att kunna bedriva god undervisning och skapa trygghet och studiero krävs det att lärarna får rätt förutsättningar. Det handlar dels om grundläggande förutsättningar som till exempel lärarens möjlighet att få ägna sig åt sitt kärnuppdrag och klass- eller elevgruppsstorlekar, dels elevernas tillgång till elevhälsa och särskilt stöd.

Elever som är i behov av särskilt stöd måste få det

Elever har enligt lag rätt att få extra anpassningar och särskilt stöd om de riskerar att inte klara kunskapskraven. Trots detta visar undersökningar att många elever inte får det stöd de behöver (Lärarnas Riksförbund, 2017; Sveriges Lärare, 2024:2; Sveriges Lärare, 2023:1; Diskrimineringsombudsmannen, 2023). Detta får stora konsekvenser för dessa elever, deras klasskamrater och lärarna. Om elever som är i behov av särskilt stöd får det så ökar både möjligheten att dessa elever klarar kunskapsmålen och att övriga elever når längre än vad de i dagsläget gör. Eleverna behöver även få tillgång till rätt insatser och i tillräcklig utsträckning. I en undersökning svarade majoriteten av lärarna i förskoleklass och grundskolan att de anser att eleverna i låg eller mycket låg grad får tillgång till de insatser de behöver (Sveriges Lärare, 2024:2). I mellanstudiet var det hela sju av tio lärare som svarade detta. Ungefär hälften av lärarna svarade dessutom att deras professionella bedömning beaktas i ganska eller mycket låg grad gällande beslut om huruvida elever ska få särskilt stöd.

En utbyggd elevhälsa är en viktig grund i detta arbete. Enligt skollagen ska det finnas elevhälsa för eleverna i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan (SFS, 2010:800). Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Dock finns det brister både gällande kvalitet och tillgång (SKR, 2021).

Lärarna måste få ägna sig åt sitt kärnuppdrag

Lärarnas kärnuppdrag är att planera, genomföra och följa upp undervisningen. Att få tid att ägna sig åt kärnuppdraget är en viktig förutsättning för att lärarna ska kunna bedriva god undervisning. I Sveriges Lärares arbetsmiljöundersökning svarade 86 procent av lärarna att andra arbetsuppgifter tar för mycket tid från det de huvudsakligen är anställda för att göra (Sveriges Lärare, 2024:1). Att få tid till sitt kärnuppdrag är extra viktigt om man har många elever som är i behov av anpassning och stöd. I en undersökning svarade majoriteten av lärarna att för att de ska kunna tillgodose behovet av stöd och anpassningar så krävs det att de får fokusera på sitt kärnuppdrag (Sveriges Lärare, 2024:2).

Hur mycket tid läraren har för att ägna sig åt kärnuppdraget är avhängigt bland annat hur många elever läraren har och hur mycket tid som går åt till kringarbete. I dagsläget får lärare ägna en orimligt stor del av sin arbetstid åt till exempel icke ändamålsenlig dokumentation, kränkingsanmälningar, kontakt med vårdnadshavare och vikariera för kollegor. Detta skapar inte bara högre arbetsbelastning för lärarna utan minskar också möjligheten för att lärarna ska kunna bedriva god undervisning (Sveriges Lärare, 2023:4).

Lagom stora klasser och elevgrupper

Att det är för många elever i klassen eller elevgruppen får flera konsekvenser för eleverna och lärarna. I en undersökning där lärarna har fått svara på hur det påverkar att ha för många elever svarade mer än sju av tio lärare att det påverkade genom att de elever som behövde hjälp inte

fick den hjälp de behövde och att de själva inte hann se varje elev i undervisningen (Sveriges Lärare, 2023:1). Ungefär sex av tio lärare i mellanstadiet och högstadiet svarade att studieron stördes. Ingen lärare svarade att det inte hade någon påverkan. I en annan undersökning svarade majoriteten av lärarna att för att de ska kunna tillgodose behovet av stöd och anpassningar så krävs det mindre klasser och elevgrupper (Sveriges Lärare, 2024:2). Även lärarnas arbetsmiljö påverkas av för stora klasser eller elevgrupper och är enligt dem själva ett av de största arbetsmiljöproblemen som de har (Sveriges Lärare, 2024:1).

Tid till för- och efterarbete

Enligt Skolinspektionens rapport *Skolans arbete att säkerställa studiero* finns det flera förutsättningar för att det ska vara studiero i klassrummet (Skolinspektionen, 2016). Det handlar bland annat om att läraren måste få tid att planera undervisningen men också tid för att följa upp och utvärdera lektionen. Tid till för- och efterarbete är viktigt för att lärarna på bästa sätt ska kunna lägga upp sin undervisning så att alla elever har möjlighet lära sig det de ska enligt läroplanen. Detta är extra viktigt när läraren har elever som är i behov av anpassningar och särskilt stöd. Majoriteten av lärarna svarade i en undersökning att för att de ska kunna tillgodose behovet av stöd och anpassningar så krävs det mer planeringstid och tid till för- och efterarbete (Sveriges Lärare, 2024:2).

Möjlighet till halvklass och undervisning i liten grupp

En annan viktig förutsättning är en flexibilitet gällande hur man organiserar undervisningen. För många lärare skulle det vara gynnsamt att i vissa ämnen och moment kunna dela upp klassen. I en undersökning svarade två av tre lärare att de har ganska eller mycket stora behov av att dela upp klassen (Sveriges Lärare, 2024:1). Samtidigt svarade en stor del av dem att de i ganska liten eller inte alls har möjlighet att dela upp klassen.

Ett annat sätt att organisera undervisningen är undervisning i liten grupp. Vissa elever kan behöva vara i mindre undervisningsgrupper delar av dagen och andra behöver vara i dem under hela dagen. I en undersökning framkommer det att en stor del av lärarna anser att det behövs större möjlighet till undervisning i liten grupp (Sveriges Lärare, 2024:2). Sex av tio lärare i förskoleklass och grundskolan svarade att det behövs en större flexibilitet så att elever ska kunna få undervisning i liten grupp.

Konsekvenser när lärarna inte får rätt förutsättningar

Arbetsmiljöproblem

När lärare inte får rätt förutsättningar skapar det arbetsmiljöproblem för lärarna som samvetsstress, ökad arbetsbelastning och arbetsrelaterad stress (Sveriges Lärare, 2024:1; Sveriges Lärare, 2024:2; Sveriges Lärare, 2023:4). Till exempel kan det skapa stress hos lärarna när de har för lite tid till för- och efterarbete. 36 procent av lärarna svarade att orsaken till att de kände sig stressade var att de hade för lite planeringstid (Sveriges Lärare, 2023:4). Lärare kan också känna samvetsstress, både relaterat till elever som är i behov av stöd men inte får det, men också till elever som hade kunnat nå ännu längre i sin kunskapsutveckling (Sveriges Lärare, 2024:2).

Bristande studiero

Flera undersökningar visar att det finns ett utbrett problem med bristande studiero på lektionerna (Skolinspektionen, 2023; Skolverket, 2019). I båda dessa undersökningar framkommer det att elever allt för ofta upplevde bristande arbetsro och att andra elever stör dem på lektionerna.

Till exempel svarade mer än var tredje elev i mellanstadiet och fyra av tio elever i högstadiet att det är arbetsro på ungefär hälften av lektionerna eller färre samt att 46 procent av eleverna i mellanstadiet och 43 procent av eleverna i högstadiet upplevde att de hade blivit störda av andra elever på hälften av lektionerna.

Elever som far illa

När lärarna inte har fått rätt förutsättningar så innebär det att det finns en risk att elever inte klarar kunskapsmålen, att elever faller mellan stolarna och att elever börjar må dåligt vilket kan medföra att de slutar gå till skolan. Det finns flera undersökningar som visar att dåliga förutsättningar ökar risken att elever får problematisk skolfrånvaro (Riksförbundet Attention, 2023; Forsell, 2020; SOU, 2016:94; Skolverket, 2024:2). Stora klasser/elevgrupper och för lite personal kan öka risken för hot och våld, både mot elever och lärare. I en undersökning svarade lärarna på en fråga kring vad de tror kan bidra till att minska hot och våld på skolor (Läraryrket, 2021:1; Läraryrket, 2021:2). I samtliga skolformer svarade lärarna att fler vuxna (både lärare och annan personal som till exempel skolvårdar och speciallärare) och mindre klasser/elevgrupper skulle kunna bidra till att minska hot och våld. De lyfte även att vissa elever inte klarar av att vara i stora klasser och skulle må bättre av att få undervisning i liten grupp.

Minskad likvärdighet och fler som inte klarar grundskolan

Flera undersökningar visar att det blir allt större skillnader inom svensk skola (Skolverket, 2023; Sveriges Lärare, 2023:3; Föräldranätverket Rätten till Utbildning, 2023). Varje år är det 15 procent av eleverna som går åt ut grundskolan utan att vara behöriga till ett gymnasieprogram. Det finns dock vissa skillnader mellan olika grupper i samhället. Till exempel är det vanligare att elever inte går ut grundskolan med gymnasiebehörighet om de har en NPF-diagnos, har utländsk bakgrund eller har föräldrar som inte har någon gymnasieutbildning (Skolverket, 2024; Föräldranätverket Rätten till Utbildning, 2023). Enligt Skolverkets statistik är det 25 procent av eleverna som har utländsk bakgrund som inte har gymnasiebehörighet jämfört med 11 procent av de som har svensk bakgrund. 46 procent av eleverna som har föräldrar med endast förgymnasial utbildning går ut grundskolan utan behörighet. Motsvarande andel för de elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning är åtta procent.

En annan grupp där betydligt fler går ut grundskolan med obehörighet till gymnasieprogrammen är elever som har en NPF-diagnos (Föräldranätverket Rätten till Utbildning, 2023). 34 procent av de med en NPF-diagnos går ut grundskolan utan behörighet till ett yrkesprogram och 39 procent går ut utan behörighet till ett studieprogram. För de utan NPF-diagnos var motsvarande andel 12 respektive 13 procent. För de elever med en autism-diagnos så ser det något sämre ut jämfört med de som har adhd. 40 procent av eleverna med autism och 43 procent av eleverna som har kombinationsdiagnos autism och adhd gick ut grundskolan utan behörighet till yrkesgymnasium. För elever med adhd, dyslexi och språkstörning var motsvarande andel 34, 36 respektive 33 procent.

Resultat

Resultatet är baserat på två enkätundersökningar till lärare i förskoleklass, grundskolan och gymnasieskolan och är i huvudsakligen uppdelad på skolform. Det går att läsa mer om undersökningarna i den avslutande metoddelen.

Eleverna och deras behov

För att undersöka hur det ser ut med antalet elever och deras behov fick lärarna svara på frågor utifrån hur det ser ut i deras klass eller elevgrupp. Hade läraren flera klasser eller elevgrupper ombads de välja den klass eller elevgrupp där de undervisar mest.

Antalet elever som går i varje klass/elevgrupp skiljer sig åt mellan de olika skolformerna, men det finns även en stor spridning inom samma skolform (tabell 1). Medelvärde (det genomsnittliga antalet elever) är lägre än typvärdet (det vanligaste antalet elever) för samtliga skolformer¹ vilket tyder på att det finns en spridning i antalet elever inom skolformerna. I gymnasieskolan är det genomsnittliga värdet 25 elever medan det vanligaste antalet är 32 elever.

Även P-värdena visar på spridningen som finns inom skolformerna. I högstadiet är P₁₀ 16 elever vilket innebär att de 10 procent som har lägst antal elever har 16 elever eller färre. Medan de 10 procenten som har högst antal elever, P₉₀, har 30 elever eller fler.

Tabell 1. Genomsnittligt antal elever i varje klass/elevgrupp

Skolform	P ₁₀ (De 10 procenten med lägst antal)	Medelvärde	P ₉₀ (De 10 procenten med högst antal)	Typvärde (Vanligaste antalet)
Förskoleklass	16	23	29	25
Lågstadiet	17	23	28	25
Mellanstadiet	15	22	28	24
Högstadiet	16	24	30	25
Gymnasieskolan	14	25	32	32

Anm: Deskriptiv beskrivning över antal elever i varje klass som har extra anpassningar, särskilt stöd och som är i behov av särskilt stöd uppdelat på skolform. Baserat på svar från 1314 lärare.

I en genomsnittlig klass i grundskolan och gymnasiskolan är det mer än var femte elev som har läs-, skriv- och matematiksvårigheter (diagram 1). I förskoleklass och mellanstadiet är motsvarande andel var fjärde respektive var sjätte elev. En stor andel av eleverna ligger efter i kunskapsnivån, var fjärde elev i gymnasiskolan och var femte elev i mellanstadiet. I övriga grundskolan är motsvarande andel 18 procent.

Var femte elev, oavsett skolform, har koncentrationssvårigheter och var femte elev i mellan- och högstadiet samt i gymnasiskolan har exekutiva svårigheter. Var tionde elev har beteendessvårigheter vilket innebär att de är utagerande och/eller har ordningsstörande beteende². Var tionde elev i högstadiet och gymnasiskolan har psykiska besvär. Det är betydligt mer ovanligt att elever

¹ Detta är en indikation på hur spridningen i skolväsendet ser ut. Riktigt små elevgrupper tenderar att dra ned medelvärdet.

² Definierades i enkäten som: elever som är utagerande och/eller ordningsstörande som har svårt att acceptera och följa sociala regler, svårigheter att samarbeta med andra barn i grupp, barn som är explosiva och retsamma samt uppvisar ett provokativt beteende mot andra barn och vuxna.

har fysiska/medicinska behov/problem/svårigheter, endast tre procent av eleverna har i genomsnitt dessa problem. Så här beskriver några lärare situationen i klassrummet:

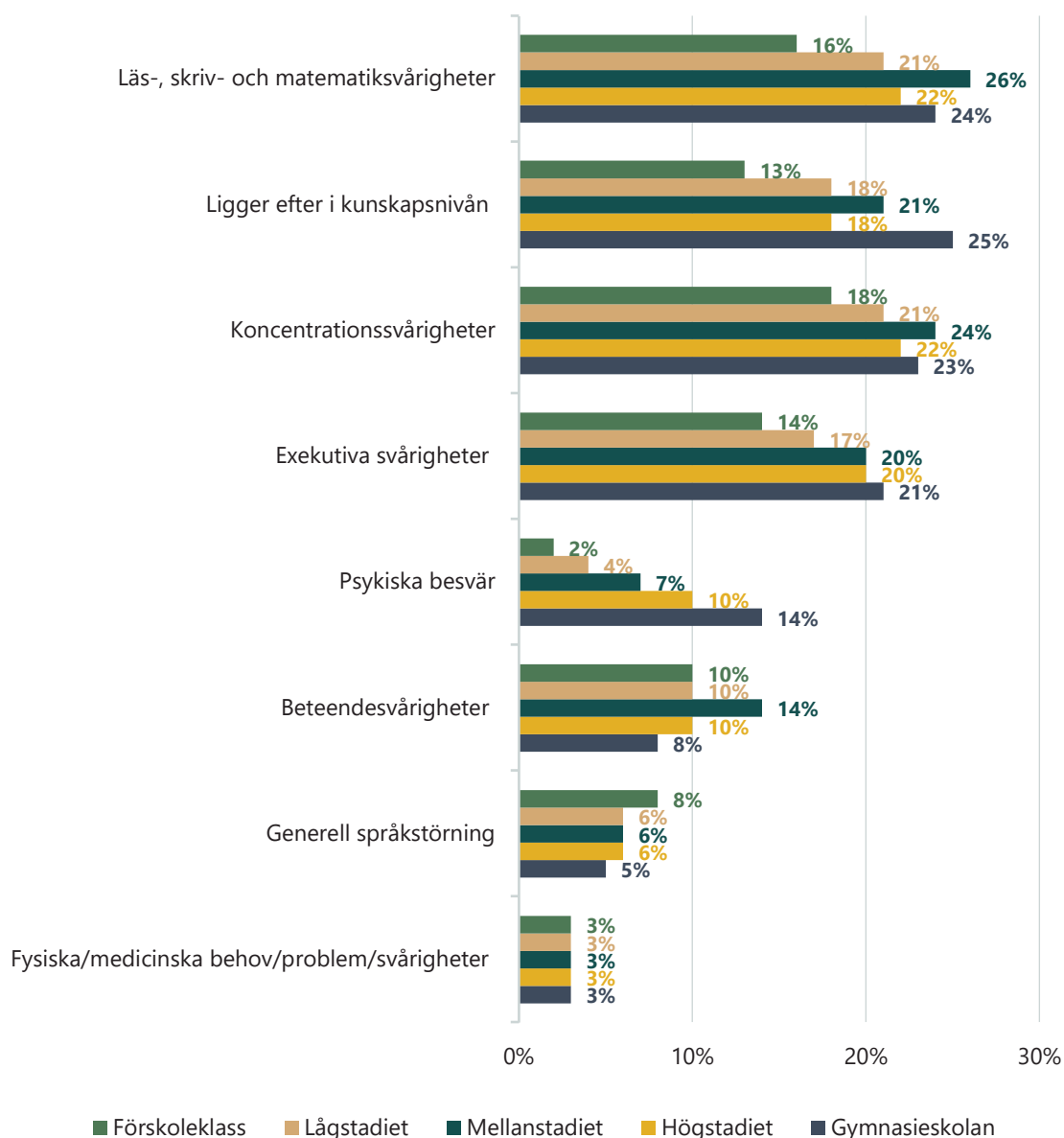
”Jag är ensam med 27 elever, i en klass där 2 är nyanlända, 5 stycken har språkstörning och några andra har psykiska besvär och behöver stöttning på ett helt annat sätt. Vissa dagar är jag mer en ’närvarande vuxen’ än lärare.”

— Lärare i högstadiet

”Jag får lägga mycket energi till de elever med koncentrationssvårigheter och som behöver min ständiga närvaro för att kunna bibehålla fokus på sina uppgifterna. Det gör att jag får svårt att hinna hjälpa de som har läs & skrivsvårigheter.”

— Lärare i lågstadiet

Diagram 1. Andel elever med svårigheter/problem i klassen/undervisningsgruppen

Anm: Procentuell fördelning över den genomsnittliga andelen elever i varje klass som har olika svårigheter/problem uppdelat på skolform. Baserat på 1313 svar.

Förutsättningar att tillgodose alla elevers behov

”Det går helt enkelt inte att tillgodose alla elevers behov som ensam lärare. Det går inte att hålla undervisningen på en och samma lärarledd nivå så att alla elever kan möta den med sina kunskaper.”

— Lärare i högstadiet

Inte ens var tionde lärare svarar att de i mycket hög utsträckning kan tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen (diagram 2). I grundskolan är det mindre än var tjugonde som svarar detta. Samtidigt svarar var sjätte lärare i mellan- och högstadiet och var tionde lärare i gymnasieskolan att de i mycket låg utsträckning kan tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen. Hälften av lärarna i förskoleklass, lågstadiet och gymnasieskolan samt mer än sex av tio lärare i mellan- och högstadiet svarar att de i ganska eller mycket låg utsträckning kan tillgodose alla elevers behov. Några lärare beskriver den bristande möjligheten på följande sätt:

”Det går inte att tillgodose alla elevers behov varje lektion och samtidigt kunna hjälpa de som är relativt självgående. Högrepresterande utmanas knappt alls. Etisk stress.”

— Lärare i gymnasieskolan

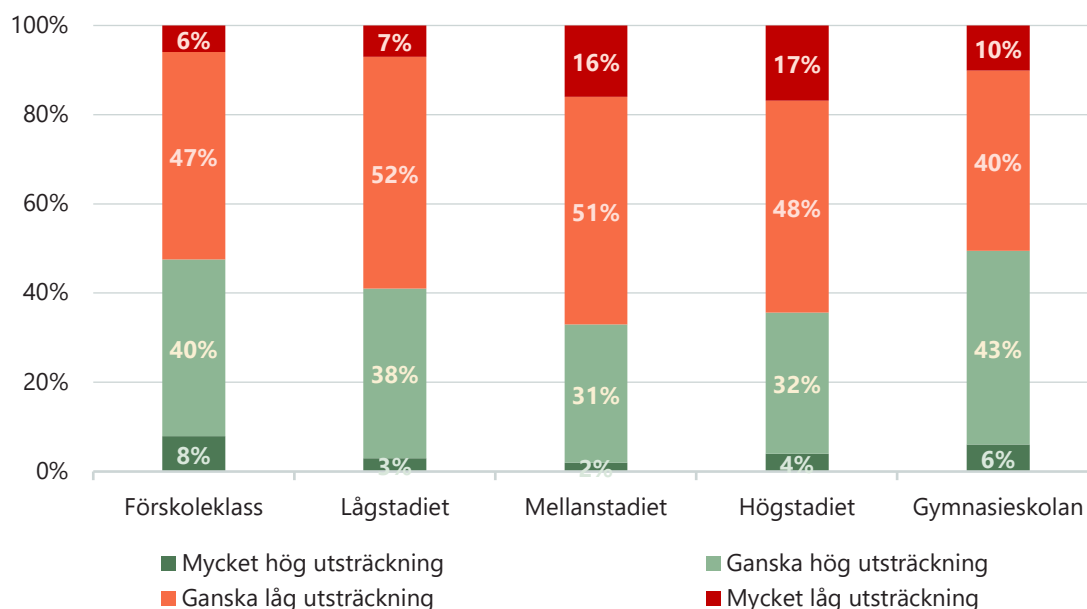
”Känner mig otillräcklig. Hinner inte med att hjälpa alla elever samt ge dem feedback. Hinner inte planera, skapa, hitta allt material som behövs för att tillgodose alla elever.”

— Lärare i lågstadiet

”Starka elever får klara sig själva medan de svagare får hjälp. Hjälpen de får räcker sällan ändå.”

— Lärare i mellanstadiet

Diagram 2. Förutsättningar att tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen

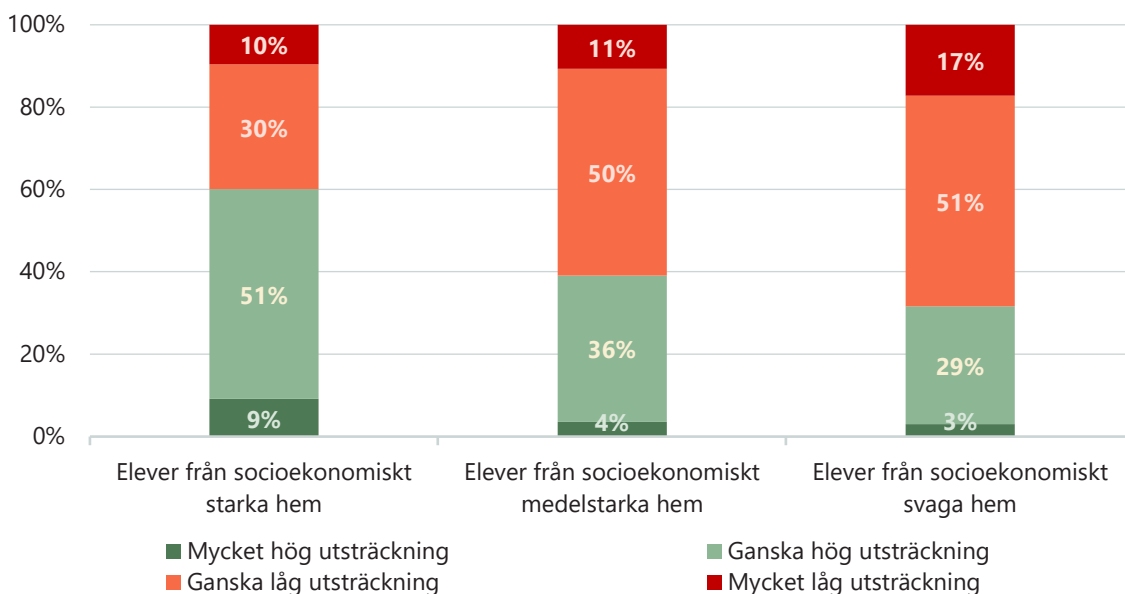

Anm: Procentuell fördelning över i vilken utsträckning lärarna har förutsättningar att tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen uppdelat på skolform. Baserat på 1385 svar.

Lärare som främst har elever som kommer från hem som är socioekonomiskt starka tenderar att i högre grad svara att de i mycket eller ganska hög utsträckning kan tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen jämfört med lärare som har elever som främst kommer från hem

som är socioekonomiskt medlestarka eller svaga (diagram 3). Sex av tio lärare med elever från socioekonomiskt starka hem svarar att de i mycket eller ganska hög utsträckning kan tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen. Motsatt förhållande ser vi för de lärare som har elever som främst kommer från hem som är socioekonomiskt medlestarka eller svaga där sex av tio lärare svarar att de i ganska eller mycket låg utsträckning kan tillgodose alla elevers behov.

Diagram 3. Förutsättningar att tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen uppdelat på socioekonomi

Anm: Procentuell fördelning över i vilken utsträckning lärarna har förutsättningar att tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen uppdelat på socioekonomi. Baserat på 1383 svar.

Åtta av tio lärare svarar att konsekvenserna av att de inte kan tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen är att eleverna i klassen/elevgruppen inte når så långt som de skulle kunna göra (diagram 4). Fler än sju av tio lärare svarar att det leder till att duktiga elever inte får den stimulans de behöver. Den tredje vanligaste konsekvensen i lågstadiet är att endast är de elever som har störst behov som får hjälp och stöd. I övriga skolformer är den tredje vanligaste konsekvensen att studieron försämras. En annan konsekvens är att det skapar konflikter. Ungefär var tredje lärare i förskoleklass och mellanstadiet svarar att det skapar konflikter mellan eleverna och var femte att det skapar konflikter mellan lärare och elev. Så här beskriver några lärare hur konsekvenserna blir när lärare inte får förutsättningar att tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen:

"I en klass med 32 elever får du på 60 minuters undervisning mindre än två minuter per elev. Det räcker att en elev har ett problem som faller utanför rutiner som 'har du testat att läsa instruktionen', 'har du kollat boken', 'ska vi läsa frågan högt', 'vilket ord fastnar du på.' för att en ska övertrassera den tiden, och då innebär det att du på en given lektion inte kan garantera att du kan 'se' varje elev. Och risken ökar markant att elever faller mellan stolarna, lär sig att det inte är lönt att be om hjälp, lär sig fel då läraren inte kan hjälpa osv."

— Lärare i gymnasieskolan

"De elever som ligger på gränsen med att klara ett ämne, men som inte är stökiga elever, får sällan den hjälp de hade behövt."

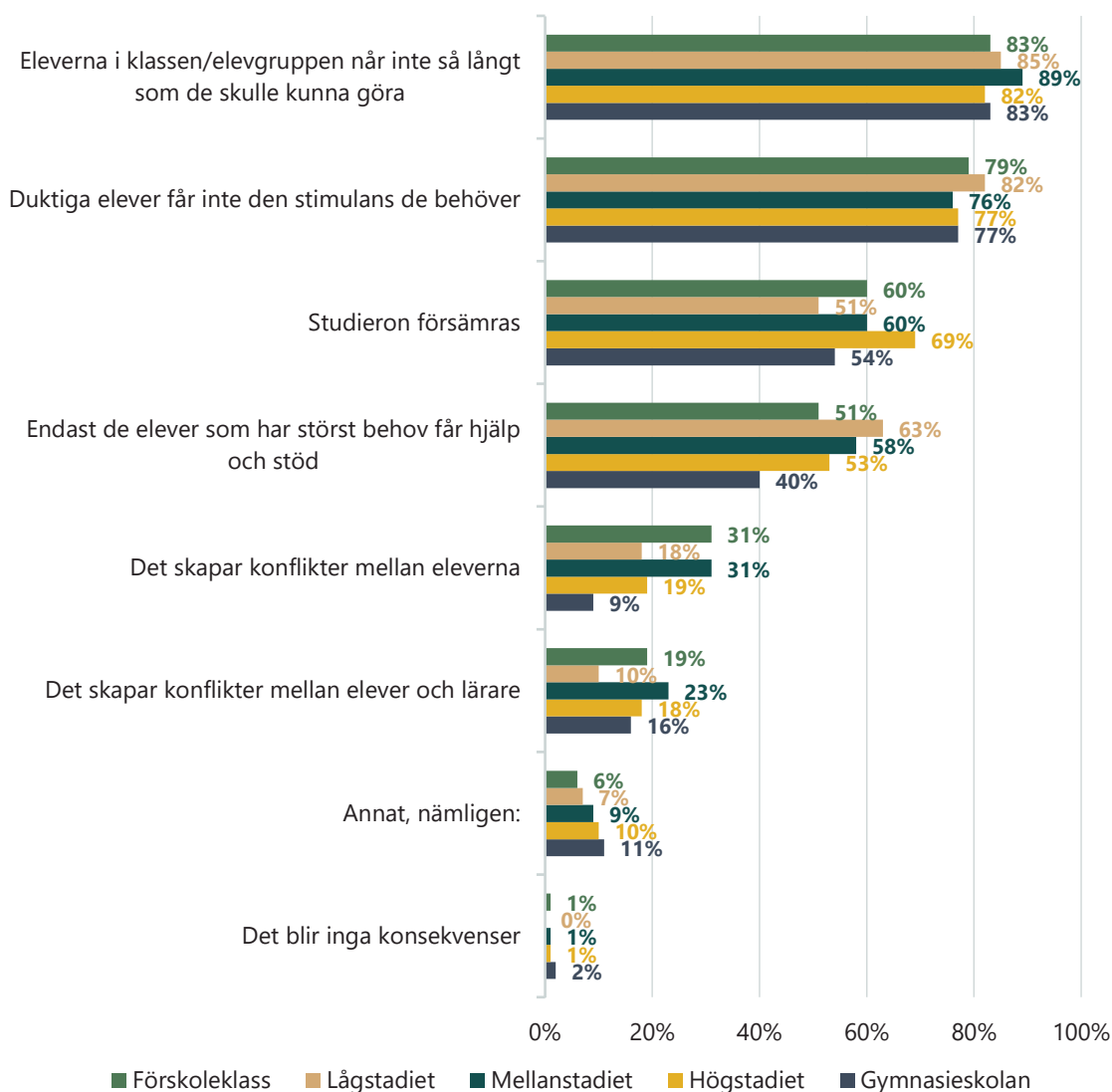
— Lärare i lågstadiet

”Problemet blir att jag kan bli låst hos en grupp med elever som behöver mer stöd en hel lektion. Medan de som är högpressterande och behöver mer utmaning aldrig får den utan bara flyter med och klarar sig bra på egen hand. Om jag försöker att fokusera på de högpressterande eleverna eller de som ligger i mitten så att säga för att utmana och hjälpa dem vidare till nästa steg för att höja deras förmåga och kunskap så har jag eleverna som behöver mer av mitt stöd överallt i klassrummet. De springer omkring, skriker att de behöver hjälp för de förstår inte och helt plötsligt är tre elever borta från klassrummet för att jag inte var där och stöttade dem med nästa steg. Så jag måste lämna klassrummet med 28 elever för att leta rätt på dem 3 eftersom det är jag som har tillsynsansvaret under min lektion. Sedan måste jag locka tillbaka dem till klassrummet. Väl tillbaka så måste jag reda ut en konflikt som skett under de 5 min jag var borta samtidigt som jag förklarar vad som är nästa steg för de 3 som lämnade klassrummet. Sedan börjar det om igen.”

— Lärare i högstadiet

Diagram 4. Konsekvenser av att läraren inte har förutsättningar att tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen

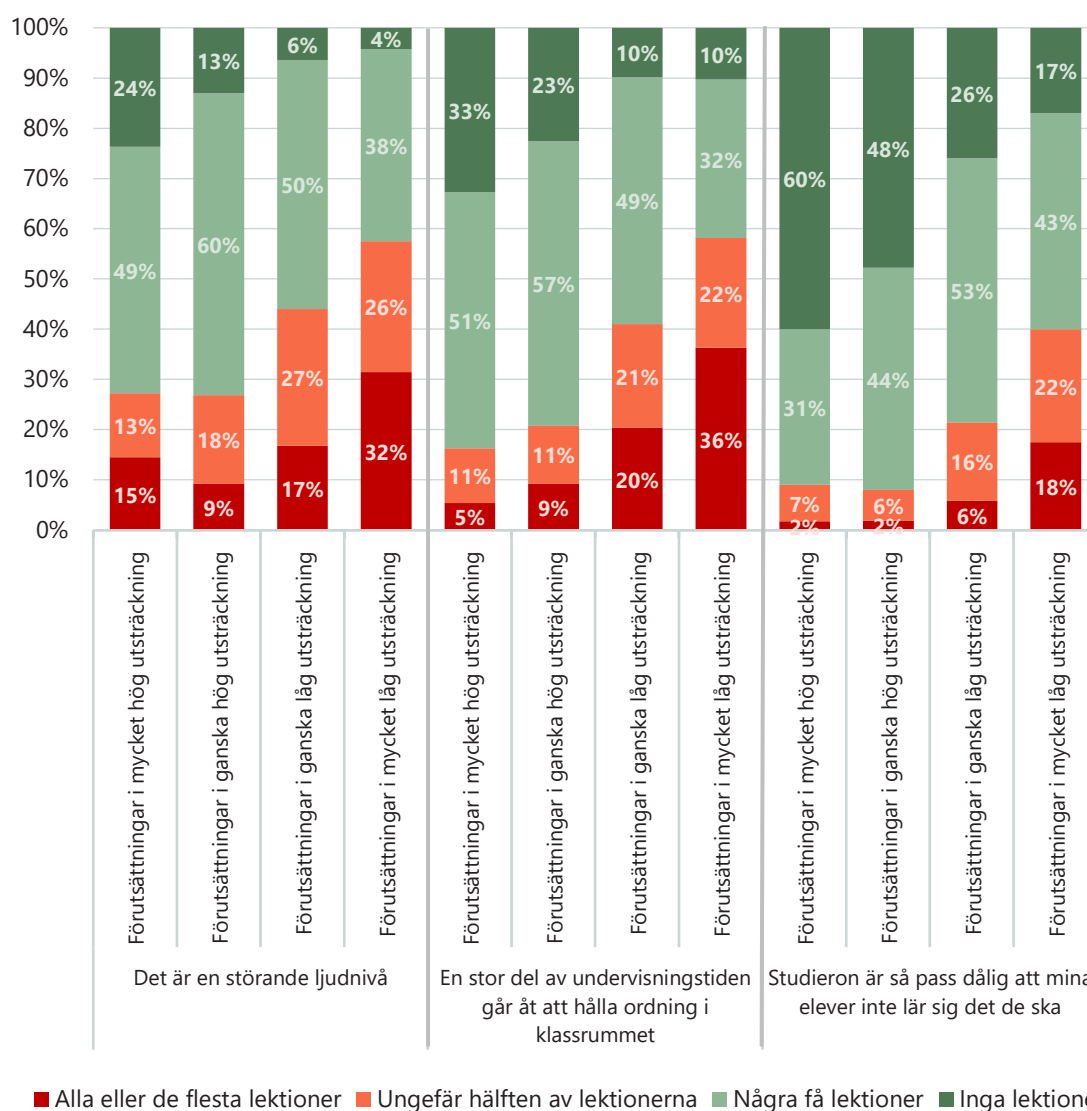
Anm: Procentuell fördelning över konsekvenser av att lärarna inte har förutsättningar att tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen uppdelat på skolform. Baserat på 1312 svar.

Det finns signifikanta skillnader i studiero beroende på i vilken utsträckning lärarna kan tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen (diagram 5). De lärare som i ganska eller mycket låg utsträckning kan tillgodose alla elevers behov tenderar att i högre grad svara att studieron störs jämfört med de lärare som i mycket eller ganska hög utsträckning kan tillgodose alla elevers behov.

Var tredje lärare som i mycket låg utsträckning kan tillgodose alla elevers behov svarar att det på de flesta eller alla lektioner är en störande ljudnivå och att det tar en stor del av undervisningstiden att hålla ordning i klassrummet. För lärare som i mycket stor utsträckning kan tillgodose alla elevers behov är motsvarande andel var tionde och var tjugonde.

Fyra av tio lärare som i mycket låg utsträckning kan tillgodose alla elevers behov svarar att det på hälften eller fler lektioner är så pass dålig studiero att eleverna inte lär sig det de ska. Av de som i mycket hög utsträckning kan tillgodose alla elevers behov är det färre än var tionde som svarar detta.

Diagram 5. Hur påverkas studieron av graden av förutsättningar?

Anm: Procentuell fördelning över hur många lektioner studieron störs och dess konsekvenser uppdelat på i vilken utsträckning läraren har förutsättningar att tillgodose alla elevers behov i undervisningssituationen. Baserat på 1292 svar.

Mer än var fjärde lärare i mellan- och högstadiet samt gymnasieskolan svarar att det i mycket hög utsträckning finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen (diagram 6). I förskoleklass och lågstadiet är motsvarande andel var tionde och var femte. Sju av tio lärare i förskoleklass och ungefär åtta av tio lärare i övriga skolformer svarar att det i mycket eller ganska hög utsträckning finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Så här beskriver två lärare situationen:

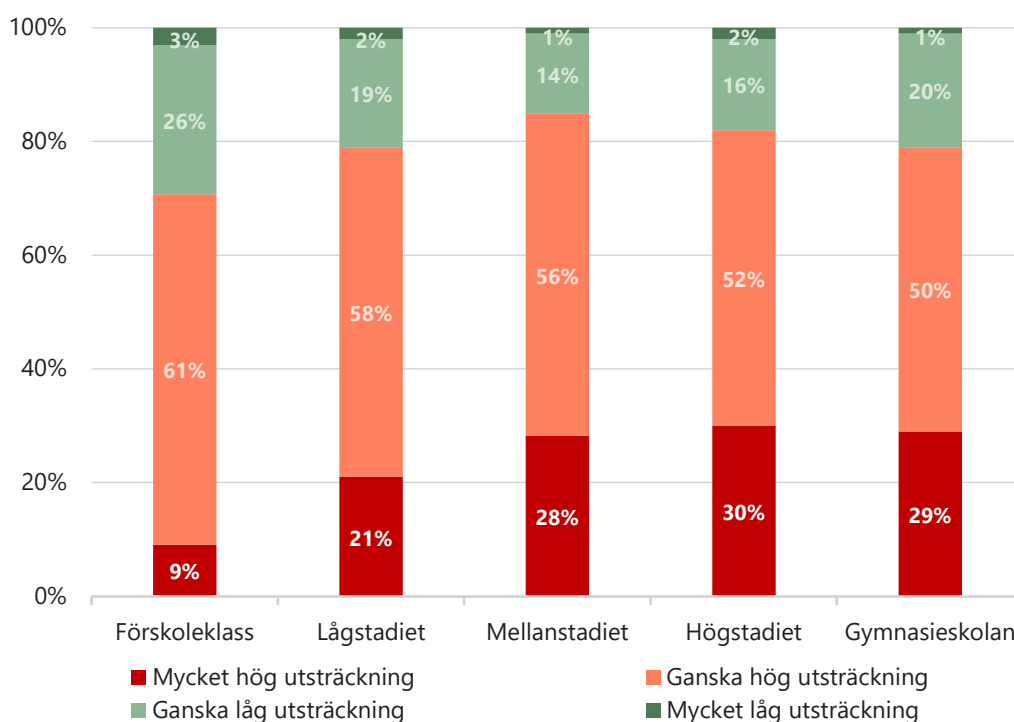
”Det är väldigt svårt att lägga en undervisning som ska gynna alla när vissa inte kan läsa och vissa är på mellanstadienivå. När man är ensam 100 %.”

— Lärare i lågstadiet

”Exempelvis när man i en mellanstadielklass har allt från elever som inte kan läsa alls till elever som läser på högre än åldersadekvat nivå samt är ensam i en klass med 25–30 elever blir det svårt att utmana eleverna på deras nivå. Elever som är på åk 1-nivå men går i åk 4. Man tvingas prioritera och välja mellan elever som behöver mest stöd och att stötta övriga elever i att nå så långt de kan.”

— Lärare i mellanstadiet

Diagram 6. Skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen

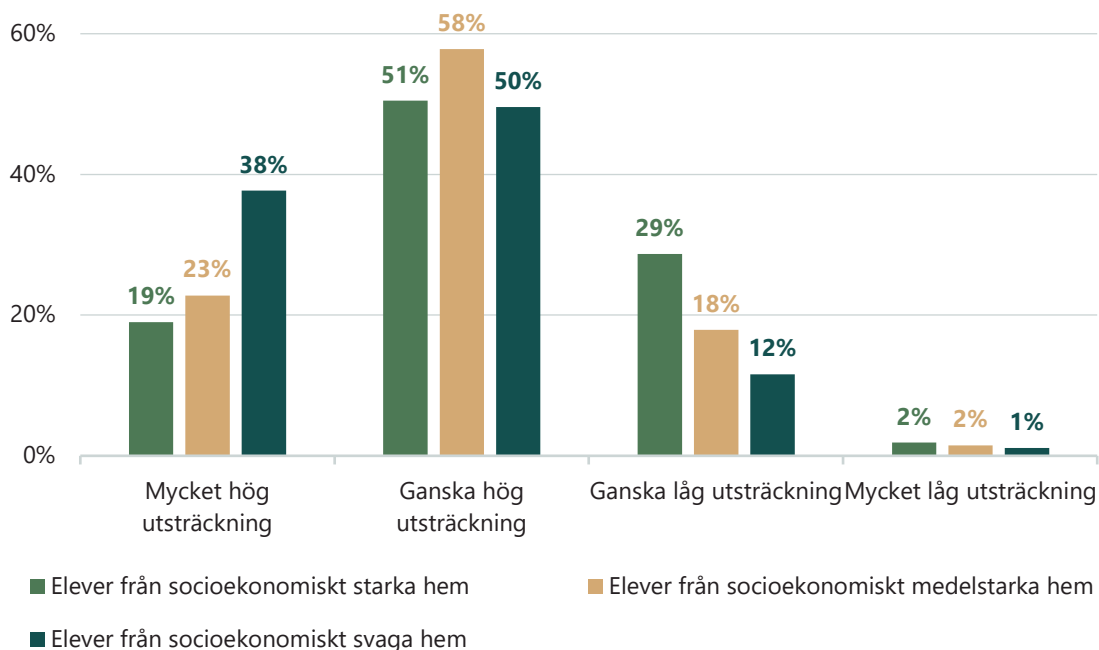

Anm: Procentuell fördelning över i vilken utsträckning det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen uppdelat på skolform. Baserat på 1360 svar.

Det finns större skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen om läraren främst har elever från socioekonomiskt svaga familjer jämfört om läraren har elever från främst socioekonomiskt medelstarka eller starka familjer (diagram 7). 38 procent av lärarna med elever från främst socioekonomiskt svaga familjer svarar att det i mycket hög uträckning finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar. För lärare som har elever från främst medelstarka eller straka familjer är motsvarande andel 23 respektive 19 procent. Det är också

betydligt fler lärare som har elever från socioekonomiskt starka familjer som svarar att det i liten utsträckning finns skillnader mellan elevernas förutsättningar jämfört med övriga grupper.

Diagram 7. Skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen uppdelat på socioekonomi

Anm: Procentuell fördelning över i vilken utsträckning det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen uppdelat på socioekonomi. Baserat på 1293 svar.

Störst problem med att det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen finns i grundskolan (diagram 8). Åtta av tio lärare i lågstadiet, mellanstadiet, högstadiet och gymnasieskolan svarar att det är ett ganska eller mycket stort problem. I förskoleklass är motsvarande andel 68 procent. Endast en procent av lärarna svarar att detta inte är ett problem. Några lärare beskriver problemet med stora skillnader mellan elevernas förutsättningar på följande sätt:

”Det går inte att hålla gemensamma genomgångar på ett bra sätt. Oavsett vilken nivå man väljer att lägga den på så kommer elever att tappa intresset, antingen för att det är för svårt eller för lätt för eleverna. Detta leder till att en grupp av elever tappar fokus och börjar samtala med varandra eller på annat sätt störa undervisningen. När det är dags för självständigt arbete kan de elever som är mycket starka/svaga behöva längre förklaringar. Det leder till att många elever inte får hjälp och sitter överksamma på lektionen, vilket leder till ökad stress hos läraren.”

— Lärare i gymnasieskolan

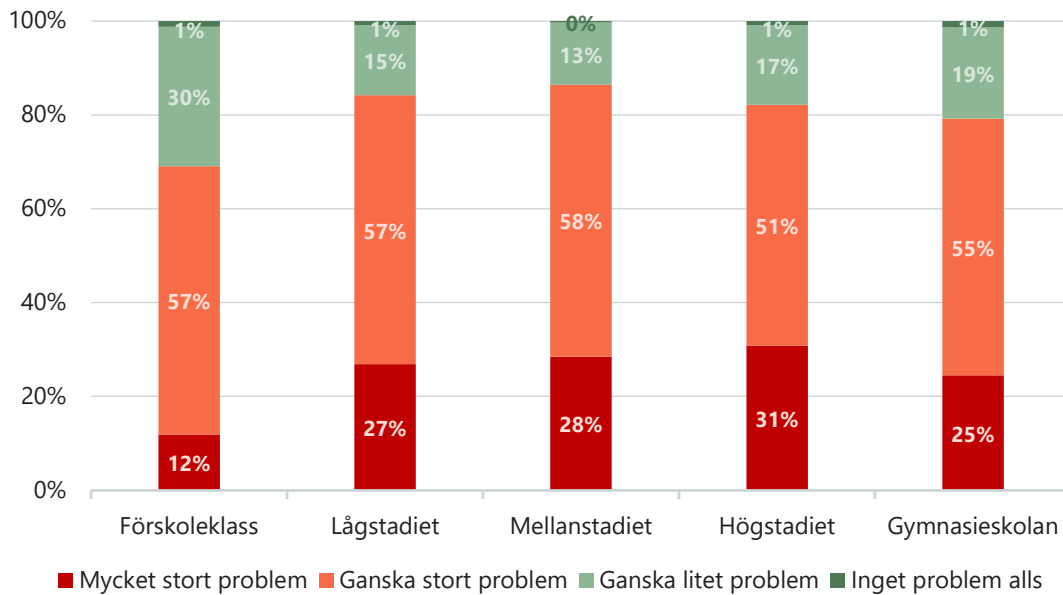
”De svaga eleverna får inte det de har rätt till och de starka får inte de utmaningar som de behöver för att utvecklas.”

— Lärare i förskoleklass

”Duktiga elever får stå tillbaka och de svagaste räcker inte timmarna till för att kompensera deras behov.”

— Lärare i mellanstadiet

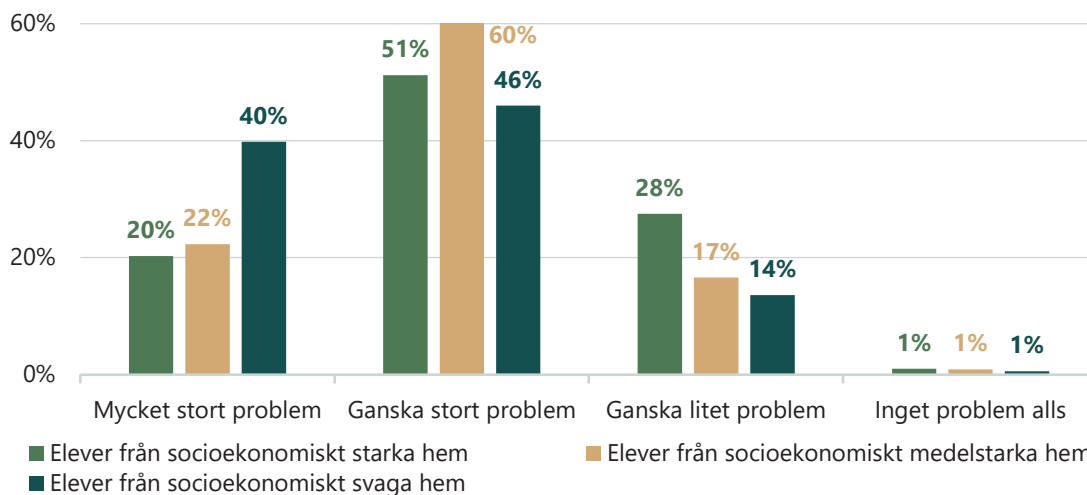
Diagram 8. Hur stort problem är det att det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen?

Anm: Procentuell fördelning över hur stort problem det är att det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen uppdelat på skolform. Baserat på svar från 1327 lärare.

I diagram 9 så illustreras hur stort problem det är med stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen uppdelat på elevernas socioekonomiska bakgrund. Dubbelt så många lärare som har elever från främst socioekonomiskt svaga familjer svarar att skillnaderna är ett mycket stort problem jämfört med de som har elever från socioekonomiskt starka eller medelstarka familjer. Det är också betydligt fler lärare som har elever från socioekonomiskt starka familjer som svarar att det är ett ganska litet problem. 28 procent av dem svarar detta jämfört med 17 procent av dem som främst har elever från medelstarka familjer och 14 procent av de som främst har elever från socioekonomiskt svaga familjer.

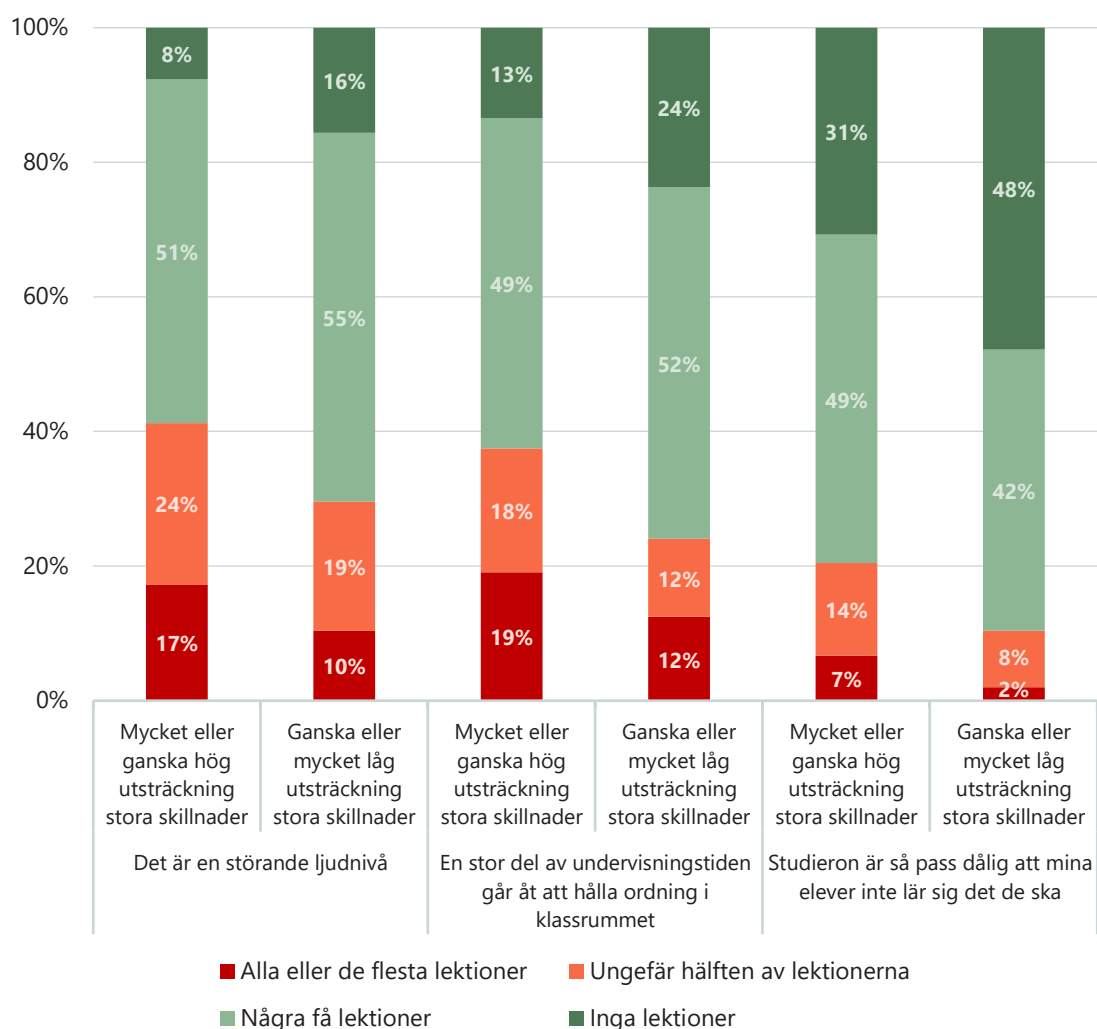
Diagram 9. Hur stort problem är det att det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen uppdelat på socioekonomi?

Anm: Procentuell fördelning över hur stort problem det är att det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen uppdelat på skolform. Baserat på svar från 1261 lärare.

Diagram 10 illustrerar hur stora skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen tenderar att minska studieron och skapa mer stök. 41 procent av de som har elever där det i mycket eller ganska stor utsträckning finns stora skillnader mellan eleverna svarar att på ungefär hälften av lektionerna eller fler så är en störande ljudnivå. 37 procent svarar att det på ungefär hälften av lektionerna eller fler tar en stor del av undervisningstiden att hålla ordning i klassrummet. 21 procent svarar även att eleverna inte lär sig det de ska på ungefär hälften av lektionerna eller fler. Motsvarande andelar för de som svarar att de i låg eller mycket låg utsträckning har stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen är 29, 24 och 10 procent.

Diagram 10. Hur påverkas studieron av stora skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen?

Anm.: Procentuell fördelning över hur många lektioner det i olika aspekter finns bristande studiero uppdelat på i vilken utsträckning det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig. Baserat på 1292 svar.

Undervisning i liten grupp

Lärarna fick ett antal frågor gällande undervisning i liten grupp. Liten grupp definierades enligt följande: *Med det menar vi inte de så kallade särskilda undervisningsgrupper där det krävs ett beslut från huvudmannen. Med liten grupp menar vi att eleven under delar av eller hela dagen är i en grupp där färre elever undervisas.*

I grundskolan svarar nio av tio lärare att de har elever som är i behov av att undervisas i liten grupp (diagram 11). I förskoleklass och gymnasieskolan svarar 86 respektive 79 procent detta. I de öppna svaren framkommer det varför elever har behov av undervisning i liten grupp:

”Många elever som har behov av liten grupp underpresterar i stora sammanhang och avviker från klassrum mm.”

— Lärare i förskoleklass

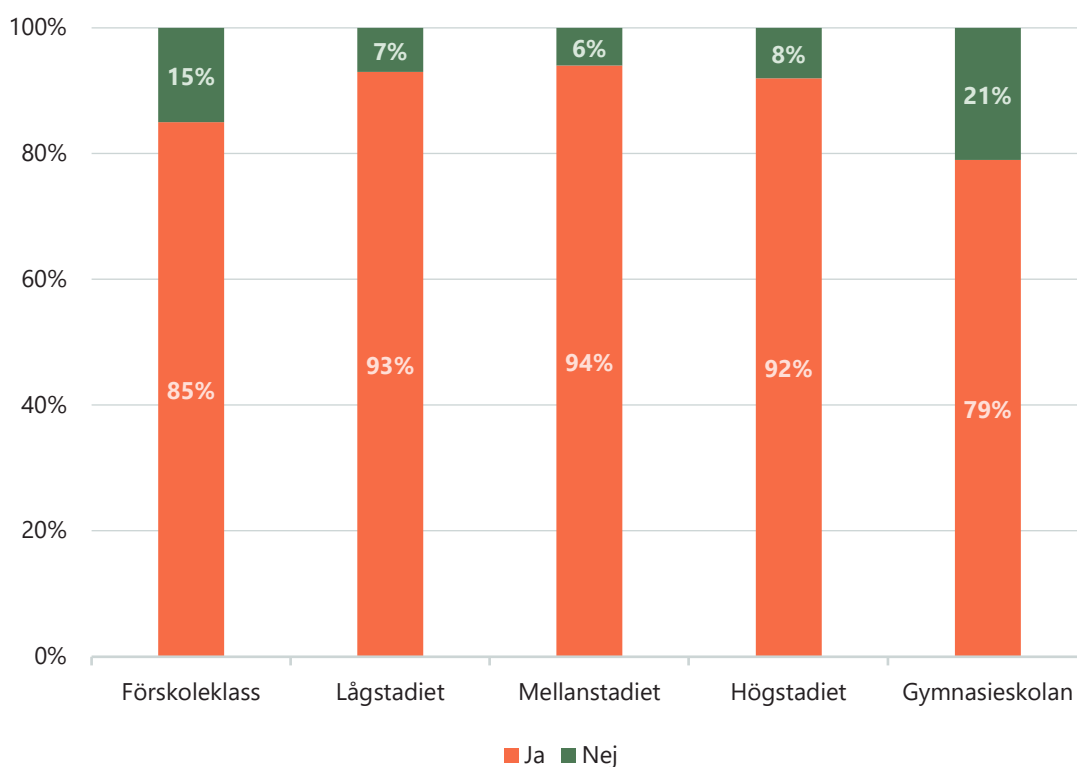
”Alla elever kan inte ta till sig undervisning i helklass och skulle behöva en del av tiden i mindre sammanhang. Risk finns att de annars hamnar efter.”

— Lärare i lågstadiet

”De skulle bli sedda och bekräftade. De slipper misslyckas i klassrummet med både uppförande och prestation. De kan få mer uppmuntran och positiv uppmärksamhet.”

— Lärare i gymnasieskolan

Diagram 11. Har du elever som är i behov av att undervisas i liten grupp?

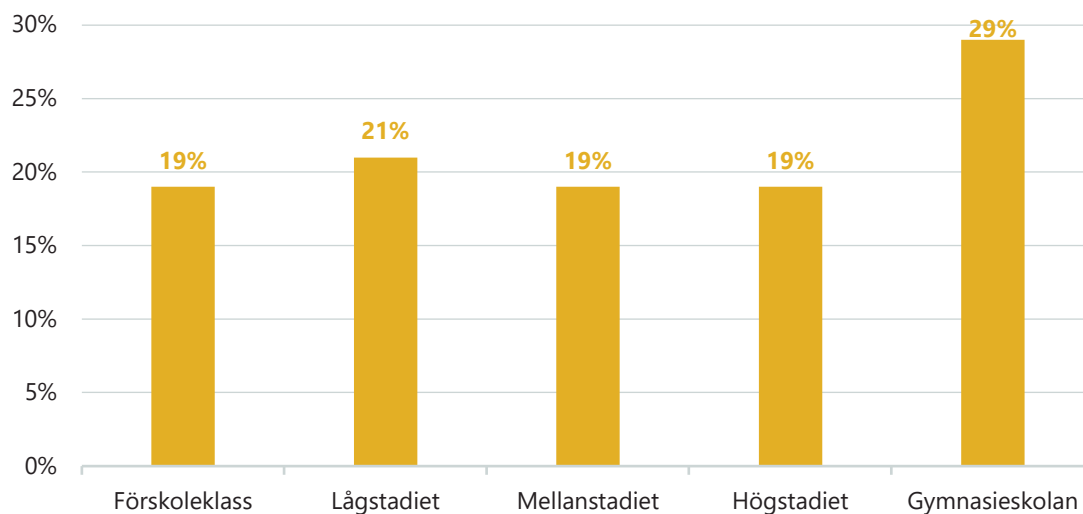

Anm: Procentuell fördelning över huruvida respondenterna har elever som är i behov av att undervisas i liten grupp uppdelat på skolform. Baserat på svar från 1330 lärare.

I diagram 12 presenteras den genomsnittliga andelen som är i behov av undervisning i liten grupp. I gymnasieskolan är det 29 procent av eleverna som är i behov av undervisning i liten grupp. Dock skiljer det sig mellan olika gymnasieprogram. Det är en mindre andel som är i behov av undervisning i liten grupp inom högskoleförberedande program och en större andel inom introduktionsprogram³. För övriga skolformer är det ungefär var femte elev som är i behov av undervisning i liten grupp.

³ Den genomsnittliga andelen för högskoleförberedande program är 19 procent, för yrkesförberedande är den 31 procent och för introduktionsprogram är den 51 procent.

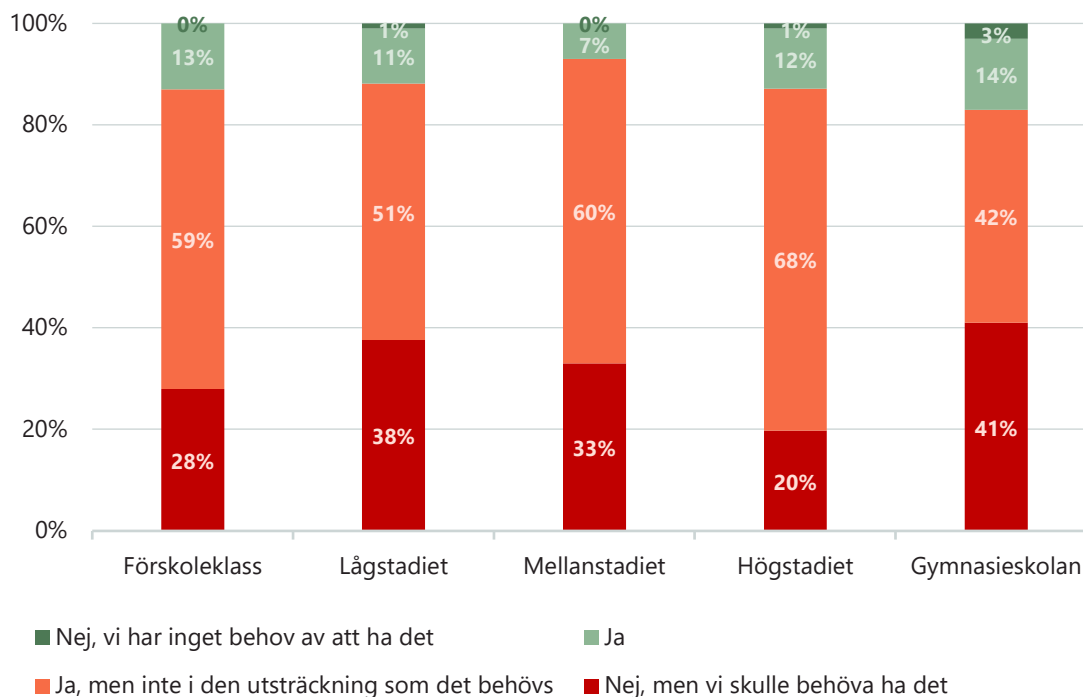
Diagram 12. Genomsnittlig andel som är i behov av att undervisas i liten grupp

Anm: Genomsnittlig andel elever som är i behov av att undervisas i liten grupp uppdelat på skolform. Baserat på svar från 1155 lärare.

Ungefär var tionde lärare svarar att det finns möjlighet till undervisning i liten grupp på deras skola (diagram 13). Majoriteten av lärare i förskoleklass och grundskolan svarar att det finns möjlighet men inte i den utsträckning som skulle behövas. I låg- och mellanstadiet svarar var tredje lärare att de inte har möjlighet till undervisning i liten grupp men att de skulle behöva det. I gymnasieskolan svarar fyra av tio lärare att de inte har den möjligheten men att de skulle behöva det. Motsvarande andel i förskoleklass och högstadiet är var fjärde och var femte.

Diagram 13. Finns det möjlighet till undervisning i liten grupp?

Anm: Procentuell fördelning över huruvida det på skolan finns möjlighet med undervisning i liten grupp uppdelat på skolform. Baserat på svar från 1319 lärare.

I de öppna svaren framkommer det att lärarna ser stora konsekvenser av att de inte har möjlighet till undervisning i liten grupp i den utsträckning som det behövs. Det handlar både om konsekvenser för de elever med behov som inte tillgodogör sig undervisningen i hel-grupp/klass men också att det påverkar övriga elever negativt. Så här beskriver några lärare det:

”De som behöver liten grupp är i stor grupp där de inte får det stöd de behöver. Det leder i många fall till frustration hos dessa elever och en konsekvens blir ofta att den stora gruppen får störd arbetsro så de inte heller får möjlighet att tillgodogöra sig den kunskap de ska.”

— Lärare i högstadiet

”Elever med de behoven får vara i en stor grupp och därmed dels inte lär sig i den utsträckning de skulle kunna, dels påverkar hela gruppen i mer eller mindre utsträckning.”

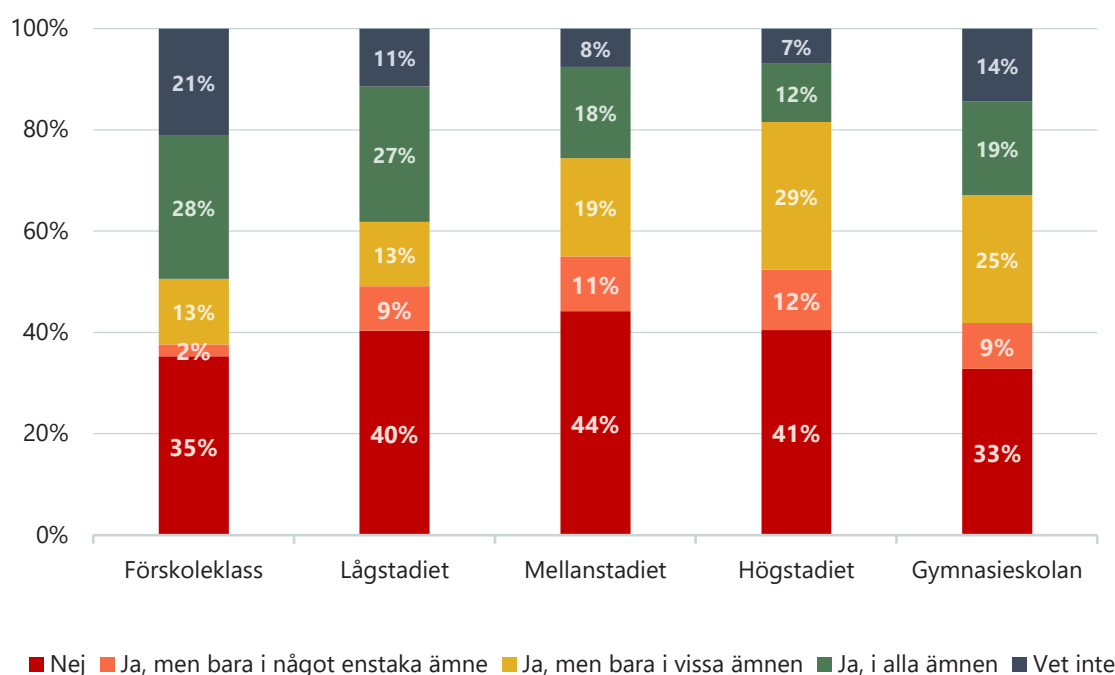
— Lärare i gymnasieskolan

”Barn som behöver gå i den gruppen får inte det. Från årskurs 3 får man göra det på vår skola, och då har eleverna hunnit misslyckas i många år innan dess”

— Lärare i lågstadiet

Var tredje lärare i förskoleklass och gymnasieskolan svarar att de inte har behöriga lärare för att täcka upp behovet att undervisa i liten grupp (diagram 14). I grundskolan svarar fyra av tio lärare detta.

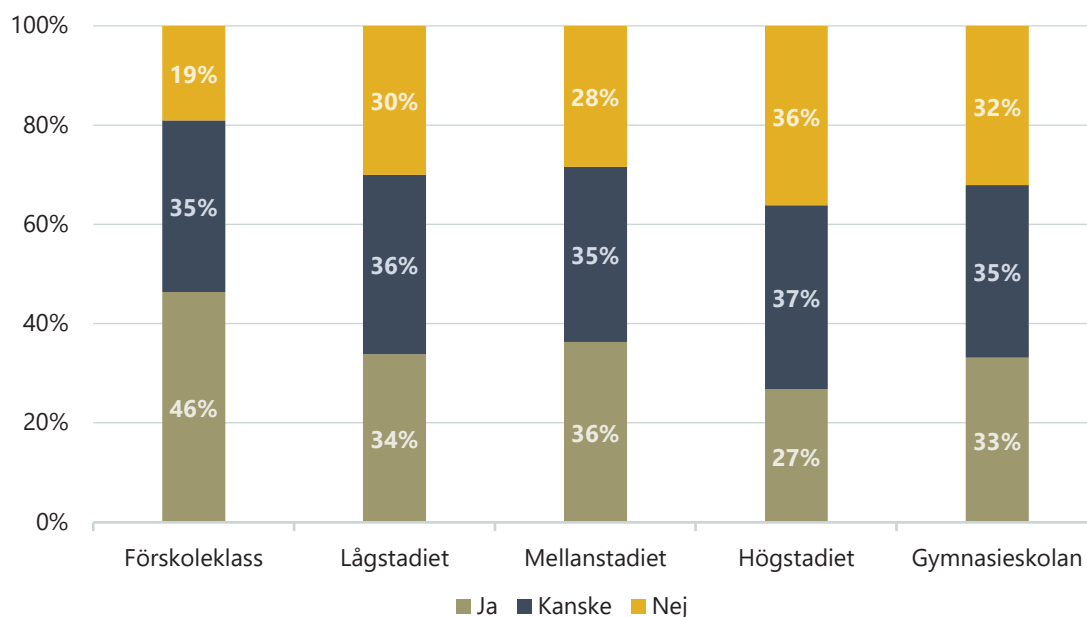
Diagram 14. Finns det tillräckligt många behöriga lärare utifrån behovet?

Anm: Procentuell fördelning över huruvida det finns tillräckligt med behöriga lärare för att kunna täcka behovet av undervisning i liten grupp. Baserat på svar från 1300 lärare.

I låg- och mellanstadiet samt gymnasieskolan svarar var tredje lärare att de kan tänka sig att undervisa i liten grupp utöver deras undervisningstid om de får ersättning (diagram 15). I förskoleklass är det något fler, 46 procent, och i högstadiet något färre, 27 procent som kan tänka sig det.

Diagram 15. Undervisa i liten grupp utöver undervisningstid om ersättning ges

Anm: Procentuell fördelning över huruvida respondenten kan tänka sig att undervisa elever i liten grupp utöver deras undervisningstid om de får ersättning. Baserat på svar från 1317 lärare.

Vad är mest betydelsefullt för att fler ska klara kunskapsmålen?

Lärarna har fått ta ställning till hur betydelsefulla sex olika åtgärder skulle vara för att fler elever ska klara kunskapsmålen (diagram 16).

Mer undervisning i liten grupp

Ungefär nio av tio lärare svarar att större möjlighet att elever får undervisning i liten grupp skulle ha ganska eller mycket stor betydelse för att fler elever ska klara kunskapsmålen. I de öppna svaren framkommer det att det bland annat handlar om att alla elever inte klarar av att vara i helklass utan behöver en mindre kontext. Två lärare beskriver varför detta är viktigt på följande sätt:

”Vissa elever är hjälpta av att konstant arbeta i mindre undervisningsgrupp, medan halvklass kan vara situation- och ämnesberoende. Men jag tror att i kombination kan undervisningen anpassas så fler elever kan ta till sig kunskapen som förmedlas.”

— Lärare i lågstadiet

”Vi har många elever som inte klarar att vara i helklass, och vi har även problem med att alla inte kan lika mycket, så såväl mindre grupper som nivågruppering är nog vägen mot högre måluppfyllelse.”

— Lärare i högstadiet

Mer undervisning i halvklass

Fler än åtta av tio lärare svarar att det skulle ha ganska eller mycket stor betydelse för att elever skulle nå kunskapsmålen om det fanns större möjlighet att ge undervisning i halvklass. Det handlar dels om att läraren skulle kunna hinna hjälpa och se varje elev, dels att det skulle öka studieron. Flera lärare lyfter i de öppna svaren hur gynnsamt det är när de i nuläget kan dela klassen i halvklass men även hur gynnsamt det skulle vara att ha den möjligheten. Här är två exempel på detta:

”Jag har undervisning i halvklass cirka en gång i veckan och vid detta tillfälle hinner jag med och kan hjälpa eleverna på ett helt annat sätt.”

— Lärare i mellanstadiet

”Elever ska inte behöva vara i trånga klassrum där man knappt kan röra sig. Idag har vi 28 elever på en ensam lärare i lågstadiet. Som lärare kommer man knappt fram mellan bordet. Kapprummen är gjorda för max 20 elever. Elever i en 28-grupp får för lite talutrymme och uppmärksamhet i alla moment. Det blir för stor arbetsbelastning på en lärare. Mindre grupper och mer halvklass gör att läraren hinner se och jobba mer med varje individ.”

— Lärare i lågstadiet

Att undervisningsgruppernas storlek blir reglerade

Nio av tio lärare i förskoleklass och lågstadiet samt åtta av tio lärare i övriga skolformer svarar att det skulle ha ganska eller mycket stor betydelse om undervisningsgruppernas storlekar blev reglerade. I de öppna svaren lyfter lärarna att storlekarna har ökat och att det får stora konsekvenser. Med för stora grupper så hinner inte läraren se varje elev och flera lyfter det orimliga med att endast ha en till två minuter per elev. Följande citat visar på konsekvenserna av att ha för många elever i klassen/undervisningsgruppen:

”Klasser på 30 elever påverkar arbetsron för både elever och lärare, och gör det svårare för läraren att ge stöd och uppmuntran till alla. Större klasser betyder också en större rättningsbörda, vilket tröttar ut och riskerar ge mindre detaljerad återkoppling. Skillnaden i arbetstid mellan att rätta 20 uppsatser i svenska mot 30 är ca två timmar.”

— Lärare i högstadiet

”Jag har gått från 18 elever till 26, det är klart att det har stor betydelse för hur jag ska hinna med alla elever och ge var och en det de behöver. Jag har sett att färre elever gör att man hinner ge alla tid. Tid hos speciallärare är också viktig.”

— Lärare i förskoleklass

”Behövs regleringar på klassernas storlek. Vi kommer att ha 32 elever/klass i åk 4, 5 och 6. På det en lärare. Det blir knappt 1min/elev om man räknar bort genomgångarna på en lektion.”

— Lärare i mellanstadiet

”Jag tror att mina förutsättningar att nå alla elever skulle öka markant om de var runt 20–24 i gruppen i stället för som nu 32.”

— Lärare i gymnasieskolan

Större möjlighet att ge nivågrupperad undervisning i vissa ämnen/moment

Nio av tio lärare i förskoleklass och åtta av tio lärare i övriga skolformer svarar att det skulle få ganska eller stor betydelse för att eleverna skulle nå kunskapsmålen om det fanns större möjlighet att ge nivågrupperad undervisning i vissa ämnen/moment. Så här beskriver några lärare vad en större möjlighet till att ge nivågrupperad undervisning i vissa ämnen/moment skulle ge:

”Jag undervisar bland annat i engelska. Där tycker jag det är extrasvårt att få till en undervisning som är lagom för alla. Vissa elever är helt flytande i språket när det börjar fyran medan andra inte ens kan tala om vad de heter. Det gör att jag måste lägga min undervisning någonstans mitt emellan men det gör också att några elever känner sig understimulerade och andra ges inte en ärlig chans att plocka upp och utveckla engelskan. Med nivå-

anpassade grupper skulle det här problemet försvinna och de som känner sig osäkra skulle kunna få lära sig engelska utan att oroa sig för att säga fel osv.”

— Lärare i mellanstadiet

”En önskedröm är att kunna ha nivågrupperad undervisning, där man kan ge grupper med elever olika uppgifter som är anpassade efter deras nivå. Då kan de svagare eleverna få det stöd de behöver och man kan gå tillbaka och fylla kunskapsluckor, medan de starkare eleverna kan få jobba med mer utmanande uppgifter för att de ska känna sig stimulerade av skolarbetet.”

— Lärare i högstadiet

Att tid till för- och efterarbete regleras

Åtta av tio lärare svarar att det skulle ha ganska eller mycket stor betydelse att tid till för- och efterarbete skulle regleras. I öppna svaren belyser lärarna vikten av tid till för- och efterarbete både när det kommer till möjligheten att skapa förutsättningar för undervisningen men även så att inte annat kan ersätta tiden. Följande citat visar på vinsterna av att reglera tid till för- och efterarbete.

”Om jag som pedagog har reglerad tid för lektionens för- och efterarbete kommer genomförandet av den bli mycket bättre pedagogiskt/kvalitetsmässigt, och då skulle eleverna ta till sig kunskaperna mycket bättre.”

— Lärare i förskoleklass

”Reglerad för och efterarbete gör att skolledning inte kan ge en allt fler uppdrag för att man har ’pauser/luckor’ utan det ses som arbete – alltså kan man utföra det arbetet.”

— Lärare i gymnasieskolan

Mer undervisningstid för elever som behöver det

Undervisningstid är det som lärarna i minst utsträckning svarar skulle vara betydelsefullt samt den åtgärden som det finns störst spridning i svaren mellan skolformerna. Det är dock majoriteten av lärare som svarar att det skulle vara ganska eller mycket betydelsefullt. Åtta av tio lärare i förskoleklass och sju av tio lärare i gymnasieskolan svarar att det skulle vara ganska eller mycket betydelsefullt med mer undervisningstid för elever som behöver det. Ungefär sex av tio lärare i övriga skolformer svarar detta. I de öppna svaren framkommer det att många lärare inte tror att eleverna skulle orka mer undervisningstid än vad de i nuläget får.

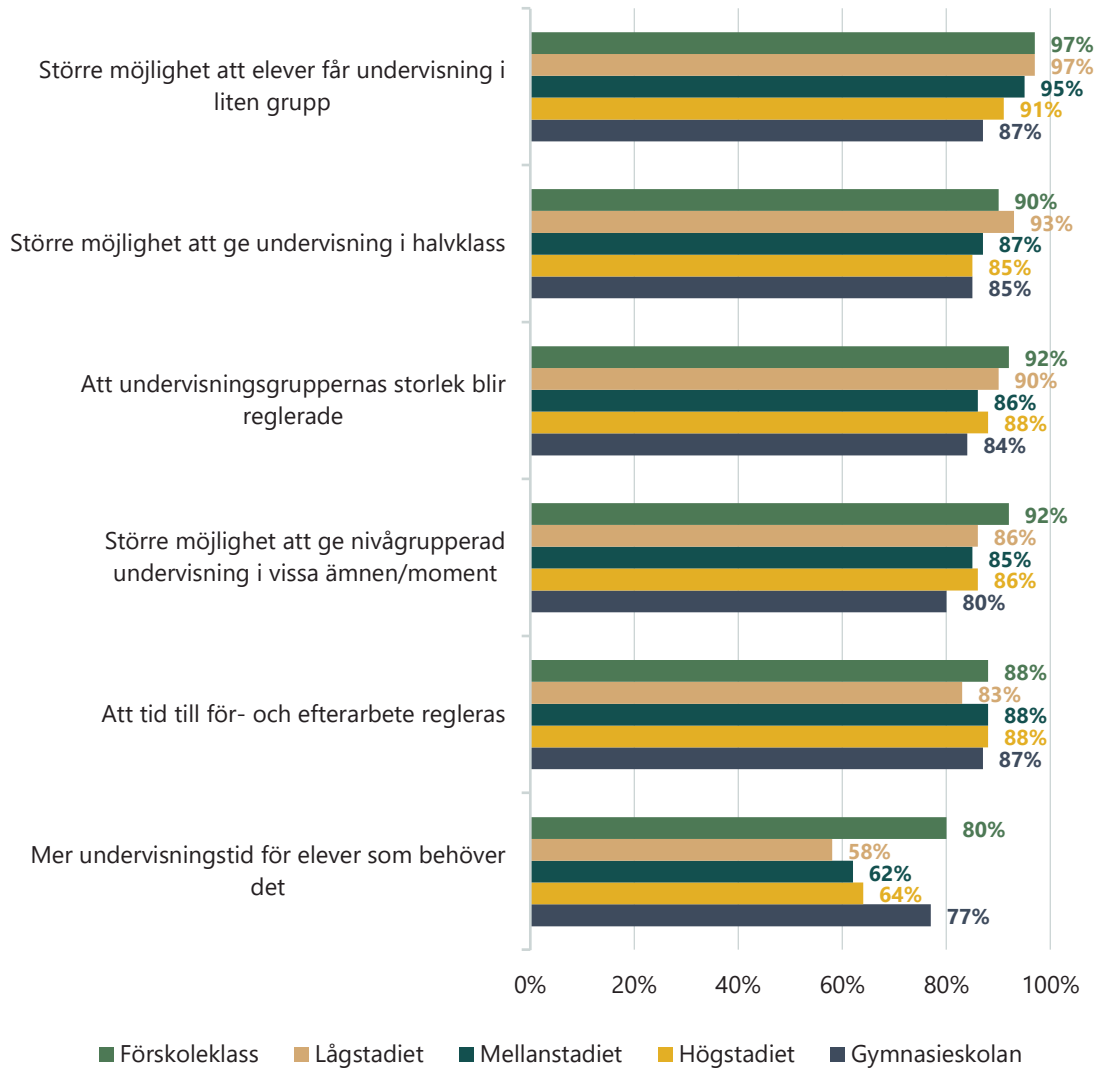
”Mer undervisningstid för eleverna tror jag absolut inte på. Eleverna, särskilt de med svårigheter, orkar knappt den tid som erbjuds. Frånvaron är som sagt problematisk idag på ett annat vis än tidigare.”

— Lärare i gymnasieskolan

”Tror inte att mer undervisning är lösningen för vissa elever, de behöver tid till vila och återhämtning för att orka. Om de däremot är i ett mindre sammanhang kan det vara lättare att ta till sig av undervisningen och klara kunskapsmålen.”

— Lärare i lågstadiet

Diagram 16. Ganska/mycket stor betydelse för att fler elever ska klara kunskapsmålen

Anm: Procentuell fördelning över de som har svarat att det är av ganska eller mycket stor betydelse för att fler elever ska nå kunskapsmålen uppdelat på skolform. Baserat på svar från 1287 till 1294 lärare.

Slutsatser

Enligt skollagen ska alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål (SFS, 2010:800). Skollagen reglerar också att elever som lätt uppfyller de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling. Resultatet i denna rapport visar dock att verkligheten är en helt annan. Lärarna har inte förutsättningar att kunna leva upp till skollagen så att alla elever når så långt som de skulle kunna. Det kompensatoriska uppdraget omöjliggörs på många skolor på grund av de bristande förutsättningar lärarna får. Detta påverkar inte bara lärarna och eleverna utan hela samhället.

Hur mycket kan man kräva av en lärare att hantera?

Undersökningen visar att i en genomsnittlig klass eller elevgrupp finns det en stor andel av elever som har olika typer av behov. De tre vanligaste svårigheterna eleverna har är vanligast är att elever har läs-, skriv- och matematiksvårigheter, att de ligger efter kunskapsnivån samt att de har koncentrationssvårigheter. Flera av de problem/svårigheter som eleverna har innebär att eleven har utmaningar att utvecklas mot utbildningens mål. I rapporten *Skolan går inte i repris* framkom att det fanns en kraftig obalans mellan lärarnas förutsättningar och elevernas behov. Detta beror bland annat på att de elever som är i behov av särskilt stöd inte får det stöd de har rätt till och att ansvaret hamnar på läraren att hantera genom extra anpassningar. Detta skapar en ohållbar klassrumssituation vilket får stora konsekvenser för lärarna och eleverna. Denna rapport stärker bilden av hur ohållbar situationen är. Det handlar både om att lärarna inte får förrättningar för sitt kärnuppdrag och den allvarliga konsekvensen med de allt för stora klasserna/elevgrupperna. Värt att notera är att lärare inom samtliga undersökta skolformer vill reglera elevgruppernas storlek.

Individuella behov i kollektiva miljöer

Undersökningens resultat vittnar om att det finns en bortre gräns för hur mycket det går att individualisera undervisningen inom klassens ram. Klassrumsundervisning är och förblir en kollektiv aktivitet där läraren ska hantera hela klassen. Ju större spridningen i elevernas förutsättningar är, desto svårare blir undervisningsuppdraget för läraren.

För många lärare finns det stora skillnader mellan deras elevers förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Åtta av tio lärare i grundskolan och gymnasieskolan svarar att det i ganska eller mycket hög utsträckning finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att ta till sig undervisningen. Skillnaderna är större för de lärare som har elever från socioekonomiskt svaga familjer jämfört med de lärare som har elever från främst socioekonomiskt starka familjer. Skillnader mellan elevernas förutsättningar skapar enligt lärarna flera problem. Bland annat uppger lärarna att det är svårt att lägga undervisningen på en nivå som passar alla. Hur läraren än gör kommer elever tycka att det antingen är för svårt eller för lätt. Läggs undervisningen på en högre nivå än de svagaste eleverna är redo för innebär det en risk att elever inte bli godkända. Det kan också bidra till bristande studiero. Om läraren lägger undervisningen på den nivå som de svagaste eleverna ligger på kan det innebära att många elever inte kommer kunna nå så långt de skulle kunna göra. Hela åtta av tio lärare svarar att konsekvensen av att de inte har förutsättningar att tillgodose alla elevers behov blir att elever inte når så långt de skulle kunna göra och fler än sju av tio lärare svarar att duktiga elever inte får den stimulans de behöver.

Stora skillnader leder till bristande studiero och konflikter

Att det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen skapar bristande studiero och stök på lektionerna. Lärare som svarar att det i hög utsträckning finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen tenderar att i högre grad rapportera att det är en störande ljudnivå, att de får ägna mer tid åt att hålla ordning i klassrummet och att studieron är så pass dålig att eleverna inte lär sig det de ska. Var tredje lärare i mellanstadiet svarar även att det skapar konflikter mellan eleverna när det inte finns förutsättningar. Det finns flera anledningar till detta. En anledning är att det finns elever som av olika anledningar inte klarar av att vara i en stor klass. Det kan handla om elever med beteendesvårigheter som är utåtagerande både mot lärarna och andra elever. En annan anledning är att det finns elever som har koncentrationssvårigheter och/eller exekutiva svårigheter. Läraren hinner bara hjälpa en elev i taget och då finns det risk att de som inte får hjälp stör andra elever och därmed skapas en konflikt. Lärarna lyfter även att de elever som blir understimulerade av den låga nivån på undervisningen har en tendens att bli utåtagerande.

Bristen på möjlighet att organisera undervisningen på gynnsamt sätt

Det är tydligt att lärarna upplever ett behov av att kunna organisera undervisningen på ett annat sätt än i helklass. Det handlar både om möjligheten till halvklass och undervisning i liten grupp. Ungefär nio av tio lärare svarar att för att öka antalet elever som når kunskapsmålen skulle det vara ganska eller mycket betydelsefullt om det fanns större möjlighet att undervisa elever i mindre grupp samt att dela in i halvklass. Det handlar dels om att vissa elever har svårt att vara i en stor undervisningsgrupp hela dagen, dels att vissa moment/ämnen kräver att undervisningsgruppen är mindre. Att undervisa 25–30 elever gör att varje elev får väldigt lite tid. När det finns stora skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen ökar detta behov.

Majoriteten av lärare svarar att de har ett ganska eller mycket stort behov av att undervisa elever i små undervisningsgrupper samtidigt som majoriteten svarar att de inte alls eller inte i den utsträckning de behöver har möjlighet att undervisa i små undervisningsgrupper. Det finns alltså en diskrepans mellan elevernas behov och skolans möjlighet att tillhandahålla det som eleverna behöver. Detta skapar stora problem för undervisningssituationen och elevernas kunskapsinhämtning både för eleverna som har behovet och deras klasskamrater. Genom att öka möjligheten för lärare att i vissa moment och/eller ämnen dela klassen/undervisningsgruppen och att låta de som har behov av undervisning i små grupper få det skulle kunna öka andelen som får godkänt och göra så att fler elever når längre än vad de i nuläget gör.

Skolan är ingen fabrik

I skollagen står det att man ska utgå från varje barns bästa. Verkligheten är dock en annan. Lärarna har inte förutsättningar att se varje elev i undervisningssituationen och skolan har inte resurser att organisera undervisningen på det sättet som är bäst för varje elev. Både denna undersökning och i andra undersökningar (Diskrimineringsombudsmannen, 2023; Forsell, 2020; Sveriges Lärare, 2024:2; Föräldranätverket Rätten till Utbildning, 2023) så är det tydligt att många elever hamnar mellan stolarna. Bristerna gör att elever riskerar att inte få godkänt och i vissa fall att de får problematisk skolfrånvaro. Tobias Forsell lyfter i sin avhandling att för många elever med problematisk skolfrånvaro så är möjligheten att få undervisning i mindre grupper steget tillbaka till skolan (Forsell, 2020). Lärarna berättar i de öppna svaren att om elever som är i behov av att vara i mindre sammanhang skulle få vara det, skulle det inte bara öka måluppfyllelsen för alla elever det skulle även öka självförtroendet och måendet hos dessa elever. Som det är nu så misslyckas de dagligen. Att utgå ifrån att alla elever kan vara i skolan på

samma premisser är kontraproduktivt. Skolan är ingen fabrik där eleverna kan lära sig kunskap på löpande band på exakt samma sätt. Att politiker och huvudmän har detta synsätt får de allvarliga konsekvenser som vi ser i denna rapport. Det går heller inte att kräva att det är skolan och lärarna som ska komma till rätta med detta problem utan att ge dem förutsättningar för det.

Risk för ökade kunskapsklyftor och minskad likvärdighet

Barn har olika förutsättningar att klara sin skolgång. Därför har skolan ett uppdrag och ansvar att kompensera så att elever med sämre förutsättningar kan nå målen för utbildningen. Dock ser vi i denna undersökning att skolan har svårt att klara sitt kompensatoriska uppdrag vilket stämmer väl med tidigare undersökningar som visar på att likvärdigheten i svensk skola har minskat (Grönqvist & Niknami, 2020; Skolverket, 2023; Sveriges Lärare, 2023:3). Vår undersökning visar att det finns skillnader beroende på vilken socioekonomisk bakgrund eleverna har. De lärare som främst har elever från socioekonomiskt starka hem tenderar att i högre grad svara att de har förutsättningar att tillgodose alla elevers behov och de svarar också i mindre grad att det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att kunna tillgodogöra sig undervisningen. Lärare som har elever som främst kommer från socioekonomiskt svaga hem befinner sig i motsatt vågskål där de i lägre grad har förutsättningar att tillgodose alla elevers behov och att det i högre grad finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen.

Som nämnts tidigare så får det konsekvenser att det finns stora skillnader mellan elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Det leder till bristande studiero, att eleverna inte lär sig det de ska och att kunskapsnivån sänks för alla. Att elever från socioekonomiskt svaga familjer i högre grad än elever från socioekonomiskt starka familjer har bristande studiero bidrar såklart till att de lär sig ännu mindre än vad de skulle göra om förutsättningarna var bättre. Detta gör att likvärdigheten riskerar att minska ännu mer och att vi kommer få betydligt större skillnader mellan elever beroende på vilken socioekonomisk bakgrund de har.

Livet är inte rättvist men skolan måste vara det

För att komma till rätt med problemet med bristande likvärdighet krävs det en rad åtgärder. För det första krävs det att staten tar huvudansvaret för finansieringen av skolan. Sveriges kommuner har skiftande förutsättningar och ambitioner gällande skolan och det satsas därmed olika mycket på skolan beroende på kommun. Skolan är ett nationellt intresse och bör därför hantearas som ett sådant.

För det andra krävs det att satsningar även görs på förskolan. En förskola av hög kvalitet bidrar till en bättre utbildning för barn idag, ett mer likvärdigt utbildningsystem och en ökad jämlikhet i samhället imorgon. För det tredje behövs det göras generella satsningar på skolan i form av minskade klasstorlekarna, ökade möjligheter till undervisning i halvklass/mindre grupper och att de elever som har behov av särskilt stöd ska få det. Lärare måste få tid till sitt kärnuppdrag det vill säga tid till både undervisning och tid till för- och efterarbete. Som det ser ut idag har inte lärarna tillräckligt mycket tid till detta. Därför måste kvalitetsfaktorer som undervisningstid, tid för både planering samt för- och efterarbete, minimibemanning, lärartäthet och klass-/elevgruppsstorlekar regleras. Dessa regleringar behöver även göras i förskolan och på fritidshemmet. Alla dessa saker är viktiga för alla skolor men de är extra viktiga för de skolor som har elever från främst socioekonomiskt svaga hem. Slutligen bör det därför ske extra satsningar för förskolor och skolor som har elever från socioekonomiskt svaga hem.

Vems ansvar är det när elever inte får det stöd och den stimulans de har rätt till?

Elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. De har rätt till studiero och att det ska finnas goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen. Vi har i denna rapport kunnat visa på att det dels är ett omöjligt uppdrag för lärarna att leva upp till detta, dels att det får stora konsekvenser. Om skolorna inte kan följa skollagen, vem ska vi då ställa till svars? Lärarna kan bara utgå ifrån de förutsättningar de får och likadant är det för skolledarna. Om det inte finns tillräckliga resurser att organisera undervisningen på ett gynnsamt sätt och om elever med behov av särskilt stöd inte får det kommer vi få ännu fler som går ut grundskolan utan godkända betyg och vi kommer se sjuknande resultat i nationella och internationella kunskapsmätningar. Skolan är i ett akut läge och nedskärningarna kommer endast öka problemen. Ansvariga för detta är regeringen och kommunerna. Hur länge ska vi tillåta att de skyller på varandra i stället för att de tar tag i den oroväckande situationen?

”När ska politikerna förstå att de får den skola de betalar för?”

— Lärare i mellanstadiet

Sveriges Lärares krav

- **Investera i förskolan och skolan!** Förskolan och skolan är viktiga samhällsinstitutioner för att ett demokratiskt samhälle ska fungera. Om staten och huvudmännen vill att skolväsendet ska kunna följa skollagen och läroplanerna så måste de sluta skära ned och i stället investera.
- **Staten ska ta över ansvaret för skolväsendet.** Staten måste ta över huvudansvaret för finansiering och resursfördelning för hela skolväsendet. Skolvalet måste reformeras i syfte att bryta skolsegregation och öka likvärdigheten. En skolvalsperiod måste införas och att kötid slopas som urvalskriterium. Skattepengar avsatta för en likvärdig och kvalitativ skola ska användas till att möta de behov som finns i skolan.
- Reglera kvalitetsfaktorer som undervisningstid, tid för både planering samt för- och efterarbete, minimibemanning, lärartäthet och klass-/elevgruppsstorlekar. Lärare måste få rätt förutsättningar att klara sitt kärnuppdrag. Alla ovanstående faktorer påverkar lärarnas möjlighet att lära eleverna det som de enligt läroplanen ska lära sig. Det måste finnas ett rimligt tak för antalet elever per klass/grupp så att undervisning kan utföras med studiero. Vid för stora klasser/grupper riskerar det snarare handla om förvaring av elever eller barnpassning. Lärarna behöver också tid för både planering samt för- och efterarbete eftersom det är en förutsättning för att undervisningen ska bli av god kvalitet.
- **Öka möjligheten att ge undervisning i halvklass och i liten grupp.** Lärarna signalerar tydligt att det finns ett stort behov av att kunna undervisa både i halvklass och i mindre grupper. Som det är nu finns det en stor diskrepans mellan behov och möjlighet. Genom att öka den möjligheten kommer elevernas måluppfyllelse öka och det kommer bli mer studiero.
- **Reglerna kring extra anpassningar och särskilt stöd måste ses över.** Det är lärarkårens professionella bedömningar som ska ligga till grund för vilka extra anpassningar som ska genomföras och hur de ska dokumenteras. Även för särskilt stöd ska lärarkårens professionella bedömningar beaktas både gällande vilka insatser som ska sättas in och hur dessa ska organiseras.
- **Tillgången till mer omfattande stödundervisning måste säkerställas.** Obalansen mellan elevers stödbehov och skolors resurser medför att behoven skjuts tillbaka in i klassrummet till läraren att hantera genom anpassningar. Det skapar en ohållbar klassrumssituation. Om läraren har för många elever som har extra anpassningar och särskilt stöd så får det negativa konsekvenser för samtliga elevers studiero och kunskapsinhämtning. Lärarens bedömning av nödvändiga anpassningar måste vara styrande. Faktorer som resurser, grupp-sammansättning och typ av anpassningar påverkar vad som är möjligt att genomföra.
- **Elever som är i behov av särskilt stöd måste få det och garantin om tidiga stödinsatser måste följas.** När alla elever får det stöd de behöver och får de bästa förutsättningarna för att må bra i skolan ökar vi även studieron för alla elever. Särskilt stöd måste sättas in skyndsamt och kan inte som i dagsläget sättas in sent i grundskolan. Elevers rätt till stöd i fritidshemmet ska dessutom utgå från samma principer som under den obligatoriska delen av skoldagen. Alla huvudmän måste bli skyldiga att säkerställa att alla skolor har en väl utbyggd elevhälsa, god tillgång till speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser.

Metodbeskrivning

Denna undersökning är gjord inom ramen för Sveriges Lärares medlemspanel. Medlemspanelen skiljer sig från andra webbpaneler på flera viktiga sätt, vilket ökar kvaliteten på uppgifterna och deras representativitet. Utöver detta har ett tilläggsurval gjorts för att kunna göra mer djupgående analyser. Nedan ges först en generell beskrivning av medlemspanelen. Därefter redovisas specifika uppgifter för den här undersökningen.

Medlemspanelens urvalsram och representativitet

Sveriges Lärares medlemspanel skiljer sig från många andra webbpaneler på följande sätt.

För det första är medlemspanelen inte en så kallad självrekryterande panel. Till en självrekryterande panel anmäler individen att den vill delta i undersökningar. I en självrekryterande modell har inte alla personer i den egentliga urvalsramen (den population man vill beskriva med undersökningen) samma sannolikhet att kunna ingå i urvalet – det är ju bara de som sökt upp och hittat anmälningssidan till panelen som ingår i den slutliga panelen. Detta kan innebära att personer som aktivt söker sig till panelen har vissa egenskaper som de som inte söker sig till panelen saknar, vilket kan påverka undersökningens resultatens tillförlitlighet och representativitet.

Vid rekryteringen till Sveriges Lärares medlemspanel tillfrågas i stället samtliga medlemmar om de vill ställa upp. Det innebär att alla personer i urvalsramen (förbundets medlemmar) initialt har samma sannolikhet att ingå i panelen. Det finns fortfarande ett selektionsproblem även med detta rekryteringssätt, då olika personer kan vara olika benägna att tacka ja till inbjudan. Men det problemet fanns också med den historiskt vanliga enkäten via brev på posten: vissa är mer benägna än andra att svara. Rekryteringsförfarandet minskar skevheten som uppstår i en självrekryterande panel genom att alla individer i urvalsramen kontaktas med samma förfrågan.

För det andra har Sveriges Lärare, via sitt medlemsregister, full kunskap om hur medlemspanelens urvalsram ser ut, och mer detaljerade uppgifter än vad till exempel vissa undersökningsföretag med självrekryterade paneler kan ha. Uppgifterna kan dessutom kopplas samman med vissa offentliga uppgifter om skolor, lärare och elever i Skolverkets databaser. Detta innebär att Sveriges Lärare redan vid upprättandet av panelen kan avgöra hur representativ medlemspanelen är i förhållande till urvalsramen. Tillsammans med en analys av en specifik undersöknings svarsfrekvenser, kan vi dessutom avgöra hur representativa resultaten är. Vid behov kan också resultaten viktas.

För det tredje görs alltid obundna slumpmässiga urval inom medlemspanelen som ett led i att minska den eventuella effekten av selektionsproblemet som beskrivs ovan. Det vill säga, en individ som tackat ja till att delta i undersökningar kan aldrig veta – eller påverka – vilka undersökningar densamme inbjuds att delta i.⁴

---

⁴ Vidare läsning: Göritz, A. S. & Neumann, B. P. (2016). "The longitudinal effects of incentives on response quantity in online panels". *Translational Issues in Psychological Science*, (2) s.163–173; Martinsson, J. & Andreasson, M. (2013). *Olika metoder – lika resultat?* Göteborg: Göteborgs universitet; Wang, W. et al. (2014). "Forecasting elections with non-representative polls". *International Journal of Forecasting*, (31) nr 3 s.980–991; Couper, M. P. (2011). "The future of modes of data collection". *Public Opinion Quarterly*, (75) nr 5 s.889–908; Yeager, D. S. et al. (2011) "Comparing the accuracy of rdd telephone surveys and internet surveys conducted with probability and non-probability samples". *Public Opinion Quarterly*, (75) nr 4 s.709–747.

Medlemspanelen och riksrepresentativitet

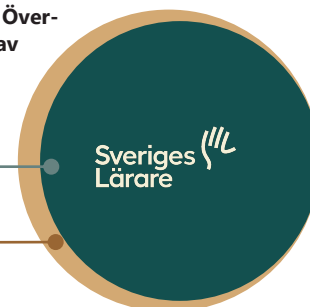
Medlemspanelens urvalsram är Sveriges Lärares medlemmar. I och med att alla Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare inte är medlemmar i Sveriges Lärare kan inte resultat av undersökningar gjorda i medlemspanelen per automatik generaliseras till hela landets lärarkår. Med detta sagt är det ändå viktigt att påpeka att en mycket stor andel av landets legitimerade och behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare är medlemmar i Sveriges Lärare.

Därför är överlappningen av de två urvalsramarna stor (se figur M1) samt att de liknar varandra i mycket stor utsträckning. Till exempel är mått som medelålder och andel individer i fristående skolor helt överensstämmande mellan de båda urvalsramarna.

Figur M1: Överlappning av urvalsramar

Medlemmar

Icke medlemmar

Urval och svarsfrekvens till denna undersökning

Målgruppen för undersökningarna var lärare i förskoleklass, grundskolan och gymnasieskolan. Det slutgiltiga nettourvalet och svarsfrekvenserna framgår av tabell M1.

Tabell M1: urval och svarsfrekvens	Undersökning 1 Antal (Andel)	Undersökning 2 Antal (Andel)
Bruttourval	3521 (100%)	2700 (100%)
Felaktiga kontaktuppgifter	44	6
Ej i målgrupp ⁵	25	5
Nettourval	3452 (100% [94,6%])	2689 (100% [99,6%])
Antal svarande	1649	1385
Borttagna pga. avvikande värde på klass-/elevgruppsstorlek ⁶	120	0
Internt bortfall (de som inte har svarat på alla frågor) ⁷	491	96
Svarsfrekvens beräknat på nettourval	Andel: 48%	Andel: 52%

Datinsamling

Första datainsamlingen (undersökning 1, U1) genomfördes under perioden 2–23 oktober 2023 och den andra (undersökning 2, U2) genomfördes under perioden 16 april–5 maj 2024. Totalt skickades två påminnelser för varje undersökning.

Bortfallsanalys

En bortfallsanalys genomförs för att undersöka om de som har valt att svara skiljer sig från de som inte har svarat. För denna undersökning har variablerna kön, ålder, skolform, sektor, yrkesår, kommun och region används för bortfallsanalysen. Tabell M2 visar hur medelvärdena för ålder, yrkesår och antal år hos arbetsgivaren skiljer sig mellan de som har svarat (respondenter) och de som inte har svarat (bortfall). Respondenterna är i snitt tre år äldre och har varit lärare i två år längre och varit hos arbetsgivaren i två år längre jämfört med de som inte har svarat. Det är dock inga stora skillnader gällande dessa variabler.

⁵ Lärare som inte är lärare i förskoleklass, grundskolan eller gymnasieskolan.

⁶ Lärare som har svarat att de har en klass- eller elevgrupp med mindre än 10 eller fler än 40 elever har tagits bort eftersom detta kan anses vara ett avvikande värde.

⁷ Vissa respondenter har hoppat över en eller flera frågor. Detta skapar ett internt bortfall.

Tabell M2: Bortfallsanalys, medelvärden
U1 = undersökning 1, U2 = undersökning 2

	Ålder		Yrkesår		År hos arbetsgivaren	
	U1	U2	U1	U2	U1	U2
Bortfall	45	44	14	9	9	14
Respondenter	48	47	16	11	11	16

För kön, skolform, sektor och län finns det inga eller väldigt små skillnader (tabell M3 och M4). Det skiljer sig någon eller några procent mellan de som har svarat och inte har svarat. Den största skillnaden är på tre procent. Det är för kommunal sektor (U1), grundskola (U2), gymnasieskola (U2) och för länen Västra Götalands län (U1) och Västerbotten (U2).

Tabell M3: Bortfallsanalys, procent
U1 = undersökning 1, U2 = undersökning 2

		Bortfall		Respondenter	
		U1	U2	U1	U2
Kön	Kvinna	78%	74%	78%	76%
	Man	22%	26%	22%	24%
Skolform	Förskoleklass	15%	5%	14%	5%
	Grundskola	66%	70%	65%	67%
	Gymnasieskola	19%	25%	22%	28%
Sektor	Kommunal	86%	85%	89%	87%
	Privat, Vinstdrivande	9%	10%	7%	9%
	Privat, Icke vinstdrivande	5%	5%	4%	3%

Tabell M4: Geografisk bortfallsanalys, procent
U1 = undersökning 1, U2 = undersökning 2

	Bortfall		Respondenter	
	U1	U2	U1	U2
Stockholms län	22%	21%	20%	20%
Uppsala län	4%	4%	4%	4%
Södermanlands län	2%	3%	3%	3%
Östergötlands län	5%	5%	5%	5%
Jönköpings län	4%	3%	4%	3%
Kronobergs län	2%	1%	2%	2%
Kalmar län	1%	4%	2%	3%
Gotlands län	1%	1%	1%	1%
Blekinge län	2%	2%	1%	1%
Skåne län	13%	14%	13%	13%
Hallands län	3%	3%	3%	3%
Västra Götalands län	16%	17%	19%	16%
Värmlands län	3%	3%	3%	3%
Örebro län	3%	2%	3%	3%
Västmanlands län	3%	3%	2%	2%
Dalarnas län	3%	3%	3%	3%
Gävleborgs län	3%	3%	3%	3%
Västernorrlands län	2%	2%	3%	3%
Jämtlands län	1%	2%	2%	2%
Västerbottens län	4%	4%	3%	2%
Norrbottens län	2%	2%	2%	3%

Referenser

- BRIS. (2024). *Barnrapporten 2024*. Stockholm: BRIS.
- Diskrimineringsombudsmannen. (2023). *Diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan. En kortanalys av anmälningar*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen.
- Folkhälsomyndigheten. (2023). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2021/22 – nationella resultat*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.
- Forsell, T. (2020). *”Man är ju typ elev, fast på avstånd” – Problematisk skolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonals perspektiv*. Umeå: Umeå Universitet.
- Föräldranätverket Rätten till Utbildning. (2023). *Hur är situationen för elever med neuropsykiatriska diagnoser i svensk skola? – en samkörning av skolstatistiken & patientregistret för utgångseleverna läsåret 21/22*. Hämtat från <https://www.rattentillutbildning.se/wp-content/uploads/2023/11/Skolstatistik-npf-resultat.pdf?media=1648666531>
- Grönqvist, H., & Niknami, S. (2020). *Studiegapet mellan inrikes och utrikesfödda elever*. Stockholm: SNS förlag.
- Läraryrket. (2021:1). *Håll käften kärring – En rapport om lärares utsatthet för hot och våld i fritidshem, förskoleklass och grundskolan årskurs 1–6*. Stockholm: Läraryrket.
- Läraryrket. (2021:2). *När trygghet brister – En rapport om lärares utsatthet för hot och våld inom grundskolans årskurs 7–9, gymnasieskolan och vuxenutbildningen*. Stockholm: Läraryrket.
- Lärarnas Riksförbund. (2017). *”Som lärare ska man trola med knäna” – En undersökning om skolans arbete med extra anpassningar och särskilt stöd*.
- Riksförbundet Attention. (2023). *Attentions skolenkät 2023*. Hämtat från https://attention.se/wp-content/uploads/2024/01/a4_faktablad_skolenkat2023.pdf
- SCB. (2021). *Elever i årskurs 9 med högutbildade föräldrar presterar bättre*. Örebro: SCB.
- SFS . (2010:800). Skollagen.
- SFS. (2008:567). Diskrimineringslagen.
- Sirin, S. (2005). Socioeconomic status and academic achievement: A meta-analytic review of research. *Review of Educational Research*, ss. 417-453. doi:10.3102/00346543075003417
- Skolinspektionen. (2016). *Skolans arbete att säkerställa studiero* . Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2023). *Skolenkäten 2023*. Hämtat från <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/statistik/statistik-skolenkaten/2023/totalrapport-2023.pdf>
- Skolinspektionen. (2023). *Skolors arbete för en tillgänglig lärmiljö för elever med neuropsykiatriska svårigheter*.
- Skolverket. (2019). *Attityder till skolan 2018*. Stockholm: Skolverket. Hämtat från <https://www.skolverket.se/getFile?file=4138>
- Skolverket. (2023). *PIRLS 2021. Läsförståelsen hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*. Stockholm: Skolverket.

- Skolverket. (den 16 maj 2024). *Statistik från Skolverket*. Hämtat från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik>
- Skolverket. (den 01 02 2024:2). *Främja närvaro och förebygga frånvaro*. Hämtat från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/framja-narvaro-och-forebygga-franvaro>
- SKR. (2021). *Nuläge och utmaningar i elevhälsan 2021*. Stockholm: SKR.
- SOU. (2016:94). *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*. Stockholm: Regeringskansliet.
- SPSM. (den 15 maj 2024). *Funktionsnedsättningar*. Hämtat från <https://www.spsm.se/funktionsnedsattningar/>
- Sveriges Lärare. (2023:1). *Statistiskt faktablad*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://media.tmkontor.se/SVLT1071--SVLSF23-2-Gruppstorlekar-extra-anpassningar-och-sarskilt-stod-fran-forskoleklass-till-komvux-230621.pdf>
- Sveriges Lärare. (2023:2). *"Döden för svenska skolan" – En rapport om lärares syn på nedskärningarna och deras konsekvenser*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://cdn.abicart.com/shop/ws21/49421/art97/205208797-89237c-SVLT1106-Doden-for-svenska-skolan-SVLU006-230905.pdf>
- Sveriges Lärare. (2023:3). *Ska alla elever få lyckas? – En undersökning av den svenska grundskolans förutsättningar och kompensatoriska förmåga*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://www.sverigeslarare.se/siteassets/5.-om-oss/opinion-och-debatt/undersokningar-och-rapporter/ska-alla-elever-fa-lyckas-2023-02-v6-1.pdf>
- Sveriges Lärare. (2023:4). *Tiden som inte räcker till – En redovisning av hur lärares arbetstid kläms från flera håll*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://www.sverigeslarare.se/contentassets/c2dcf46f997546d1a02aa751e361cfa7/tiden-som-inte-racker-till-svlu011pm-2023-12-rev2.pdf>
- Sveriges Lärare. (2024:1). *Med orimliga förutsättningar – En beskrivning av arbetsmiljön i skolan och förskolan*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://cdn.abicart.com/shop/ws21/49421/art45/209775445-be97df-SVLT1195-Med-orimliga-forutsattningar-SVLU012-240306.pdf>
- Sveriges Lärare. (2024:2). *Skolan går inte i repris – Så påverkas undervisningen och arbetsmiljön av extra anpassningar och särskilt stöd*. Stockholm: Sveriges Lärare. Hämtat från <https://www.sverigeslarare.se/siteassets/5.-om-oss/opinion-och-debatt/undersokningar-och-rapporter/skolan-gar-inte-i-repris-svlu013-2024-03.pdf>
- Yang Hansen, K., & Gustafsson, J.-E. (2019). Identifying the key source of deteriorating educational equity in Sweden between 1998 and 2014. *International Journal of Educational Research*, ss. 79-70. doi:10.1016/j.ijer.2018.09.012

Sveriges lärare har det viktigaste samhällsupdraget – att ge våra barn och elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Och lärare ska ha bra löner och bra villkor. Som det största akademikerförbundet jobbar vi för att göra skillnad för Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare. Med 300 000 medlemmar är vi en kraft att räkna med på varje arbetsplats.

Sveriges Lärare

sverigeslarare.se/undersokningar — SVLU018 2024-06